

OVERBELASTE GEZINNEN

ISBN 978-90-78323-00-6

NUR 826

© 2011 Guido de Brès-Stichting, Gouda

www.wi.sgp.nl

Omslag: Sprékend, Nieuwerkerk aan den IJssel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, digital, electronic, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Overbelaste gezinnen

*Een vergelijkende studie met het oog op
een rechtvaardiger inkomstenbelasting*

Léon van Kruiningen MSc LLB

Commentaar nr. 42

December 2011

GUIDO DE BRÈS-STICHTING [WI-SGP] – GOUDA

Inhoud

Introductie	8
Hoofdstuk 1 Theoretisch kader	10
1.1 Een inkomstenbelasting.....	10
1.2 Het heffingsobject binnen een inkomstenbelasting: inkomen van het individu of gezinsinkomen?.....	12
1.3 Tariefstructuren in een inkomstenbelasting.....	13
1.4 Faciliteiten voor werkenden en gezinnen met kinderen in de inkomstenbelasting.....	15
1.5 De inkomstenbelasting en arbeidsparticipatie	16
1.6 De financiële positie van gezinnen.....	17
Hoofdstuk 2 Het begon met de tienden.....	18
2.1 Inleiding	18
2.2 Bijbelse uitgangspunten voor belastingheffing	18
2.3 Gerechtigheid als grondnorm voor de overheid	20
2.4 Principieel en effectief belastingrecht.....	25
2.5 Uitleiding	27
Hoofdstuk 3 Nederland	29
3.1 Van samenvoegingsstelsel naar geïndividualiseerd stelsel....	29
3.2 Individueel belastingplichtigen en fiscale partners anno 2011	31
3.3 De huidige tariefstructuur.....	34
3.4 Niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen	39
3.5 Is de belastingdruk afhankelijk van inkomensaanbreng in een bepaalde samenlevingsvorm?	40
3.6 Voorbeeld van verschil in belastingdruk.....	40
Hoofdstuk 4 Duitsland	42
4.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?	42
4.2 De tariefstructuur	42
4.3 Aftrekposten	42

4.4	Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen	43
4.5	Verschilt de belastingdruk naar gelang de inkomensaanbreng in een samenlevingsvorm?	44
Hoofdstuk 5 Frankrijk.....		45
5.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	45
5.2	Aftrekposten	45
5.3	Belastingkortingen	45
5.4	Tariefstructuur	46
5.5	Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen	46
5.6	Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?	46
Hoofdstuk 6 Verenigd Koninkrijk.....		47
6.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	47
6.2	Aftrekposten	47
6.3	Tariefstructuur	47
6.4	Aftrekposten	48
6.5	Belastingkortingen	48
6.6	Tariefstructuur	49
6.7	Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen	49
6.8	Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?	49
Hoofdstuk 7 Zweden		51
7.1	Gezinsinkomen of individueel inkomen?	51
7.2	Tariefstructuur	51
7.3	Belastingkortingen	51
7.4	Aftrekposten	51
7.5	Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen	52
7.6	Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?	52

Hoofdstuk 8	Vergelijkingen.....	53
8.1	Verschillen in belastingstelsel.....	53
8.2	Verschillen in arbeidsparticipatie	54
8.3	Verschillen in belastingdruk.....	56
Hoofdstuk 9	Conclusies en beleidsaanbevelingen	58
9.1	Beantwoording onderzoeksvragen.....	58
9.2	Lessen uit de vergelijking met andere landen.....	61
9.3	Geïsignaleerde (in)consistenties voor de Nederlandse situatie.....	65
9.4	Concrete beleidsaanbevelingen	65
Hoofdstuk 10	Epiloog	68
Literatuur		69
Over de Guido de Brès-Stichting		75

Introductie

Met het ontwikkelen en uitbouwen van de overheidstaak groeit de behoefte aan geldelijke middelen. Tegemoetkomingen van de overheid, de sociale zekerheid en aanvullende voorzieningen dijen uit. Langzamerhand raakt het overzicht op regelingen voor inwoners van Nederland en de onderlinge samenhang van die regelingen uit beeld. Dit geldt ook voor de inkomstenbelasting. Zo kan het gebeuren dat het voor gehuwden soms voordelig is om te scheiden om zo extra uitkeringen en toeslagen te ontvangen.

Ongehuwd samenwonenden zijn fiscaal beter af dan echtgenoten die een vergelijkbaar inkomen hebben. Gehuwde tweeverdieners zijn fiscaal weer beter af dan een gezin met één verdienster. Het traditionele kostwinnersmodel komt er bekaaid vanaf. Bij hetzelfde gezamenlijke inkomen pakken de fiscale consequenties verschillend uit. Dat leidt tot de vraag: Hoe moeten individuen en gezinnen worden betrokken in de inkomstenbelasting voor een zo evenredig mogelijke belastingheffing?

In dit commentaar zoeken we naar oplossingsrichtingen. Daarbij kijken we ook naar de situatie in andere landen. We beperken ons tot de fiscale behandeling van individuen en gezinnen. In andere landen kunnen fiscale tegemoetkomingen voor gezinnen met kinderen bijvoorbeeld in plaats komen van (gratis) gezondheidszorg voor kinderen of ouderschapsverlofregelingen, of andersom.

Opzet

Het eerste hoofdstuk beschrijft de inkomstenbelastingssystemen die in theorie mogelijk zijn, de tariefstructuren, en inkomstenbelasting die uitgaat van individueel inkomen of gezinsinkomen. Ten slotte gaat het hoofdstuk in op de vraag hoe de inkomstenbelasting omgaat met kinderen.

Het tweede hoofdstuk gaat in op de basisnorm en de beginselen die de overheid op grond van de Bijbel zou moeten toepassen bij het heffen van belastingen. De verschuiving naar een instrumentele

benadering van het belastingrecht doet afbreuk aan de dragende uitgangspunten die een rechtvaardige verdeling van de lasten beogen.

Hoofdstuk drie geeft een beeld van de Nederlandse situatie. In de hoofdstukken daarna volgt een beschrijving van de situatie in Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Zweden. Hoe gaan deze landen om met het belasten van gezinnen en individuen en welke fiscale faciliteiten zijn er voor ouders met kinderen? Hierna worden de besproken landen onderling vergeleken om de verschillen inzichtelijk te maken.

De conclusie geeft beleidsaanbevelingen om de huidige Wet IB 2001 te verbeteren voor wat betreft de fiscale behandeling van gezinnen en individuen.

Verantwoording

Deze publicatie is een samenvatting van een uitgebreidere studie die te vinden is op de website www.wi.sgp.nl. Daarin staan ook de precieze verwijzingen naar de gebruikte literatuur. Hoofdstuk 2 is geschreven door drs. J.A. Schippers; de overige hoofdstukken zijn van de hand van de heer L.J.J. van Kruiningen MSc LLB. Drs. W.H. Oppelaar van bureau *De Tekstwerker* heeft de samenvatting verzorgd. Verschillende personen, met name deskundigen op fiscaal terrein, hebben commentaar geleverd op een of meer (concept)hoofdstukken van deze studie, waarvoor hartelijk dank.

In samenwerking met de *European Christian Political Foundation* is van dit commentaar een versie in de Engelse taal vervaardigd.

1 Theoretisch kader

1.1 Een inkomstenbelasting

Bijna ieder land ter wereld kent belasting op de inkomsten van natuurlijke personen. Deze inkomstenbelastingstelsels zijn in de 20ste eeuw tot volle ontwikkeling gekomen door de verruiming van overheidstaken. Daarnaast zijn opvattingen over karakter en doel van belastingheffing in het algemeen veranderd. De inkomstenbelasting sluit nauw aan bij de persoonlijke omstandigheden van de belastingplichtige en is daardoor in sterke mate vatbaar voor gewijzigde opvattingen.

Welke inkomsten horen tot de grondslag voor de inkomstenbelasting? Welke kortingen en/of vrijstellingen moeten er zijn? En wordt het een degressief, proportioneel of een progressief tarief?

Het draagkrachtbeginsel

Het draagkrachtbeginsel vormt de grondslag van de inkomstenbelasting. Hiermee kunnen inkomensverschillen worden genivelleerd. De belastingopbrengst kan worden gebruikt om inkomen te (her)verdelen. De uitdrukking 'de sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen' geeft de betekenis van het draagkrachtbeginsel goed weer in alledaagse taal.

Dit betekent niet automatisch dat het tarief van de inkomstenbelasting progressief moet zijn. De keuze voor een tariefstructuur is uiteindelijk een politiek vraagstuk. Toch zou het goed zijn als de overheid zich hierbij laat leiden door het maatschappelijk gedragen rechtvaardigheidsgevoel over een progressief tarief. In het normale spraakgebruik worden het draagkrachtbeginsel en het herverdelingsbeginsel immers vaak vereenzelvigd.

Het draagkrachtbeginsel zegt ook niet zoveel over de exacte inhoud van een inkomstenbelasting. Want: hoe meet je draagkracht? Tegenwoordig meten we iemands draagkracht af aan het inkomen.

Volgens de meest gangbare theorie is inkomen de koopkrachttoename van een individu. In een formule:

$$\text{Inkomen} = \text{Eindvermogen} - \text{Beginvermogen} + \text{Consumptie}$$

Dit inkomensbegrip is in de praktijk niet bruikbaar. Vanuit doelmatigheid kun je niet alle vermogensvermeerderingen in de heffing betrekken. Daarnaast kun je in redelijkheid bijvoorbeeld geen belasting heffen over opbrengsten uit vriendendiensten of werkzaamheden binnen de familiesfeer. Wat tot het inkomen voor de belastinggrondslag moet worden gerekend, is uiteindelijk ook weer een politieke keuze.

Nevendoelstellingen van de inkomstenbelasting

De inkomstenbelasting heeft ook een budgettaire functie: het financieren van overheidsuitgaven. Maar dat lijken beleidsmakers soms te vergeten. Want de inkomstenbelasting wordt steeds vaker gebruikt om gedrag te sturen: om de economie, de werkgelegenheid of de milieukwaliteit te bevorderen. Hierdoor is de inkomstenbelasting steeds minder een draagkrachtheffing. Dit kan de intrinsieke rechtswaarde van de belastingwetgeving ondermijnen. Daarnaast maakt deze instrumentele toepassing de regelgeving steeds gedetailleerder en complexer.

Inkomstenbelasting als consumptiebelasting

Consumptie kan ook een maatstaf zijn voor draagkracht. Consumptie laat immers zien welk beslag mensen leggen op schaarse middelen. Mensen die hetzelfde inkomen kunnen verwerven, zouden hiermee een gelijke belasting krijgen opgelegd.

Vanuit de wetenschap is er echter geen ondersteuning voor deze belasting. Daarnaast drukt consumptiebelasting relatief zwaar op minder draagkrachtigen en geeft het personen met hogere inkomens mogelijkheden om belastingheffing te ontlopen.

1.2 Het heffingsobject binnen een inkomstenbelasting: inkomen van het individu of gezinsinkomen?

De gedachte achter de inkomstenbelasting is dat draagkrachtvermeerderingen, gemeten als inkomen, in de heffing worden betrokken. Maar welke eenheid is dan het uitgangspunt? Gaat het over de draagkrachttoename van het individu of die van het gezin of samenlevingsverband? Het voeren van een gezamenlijke huishouding beïnvloedt de draagkracht. Door de schaalvergroting van huishouden en huisvesting, alsook door de eventuele aanwezigheid van kinderen, is de draagkracht van een enkelverdiener in een samenlevingsverband kleiner dan die van een individu zonder partner en kinderen. Daar staat echter tegenover dat je schaalvoordelen van het samenleven en de waarde van huishoudelijke arbeid kunt zien als draagkrachtverhogend, vanwege de bespaar-effecten.

Gezinnen zijn onderling verweven, ook financieel. En echtgenoten hebben de civielrechtelijke verplichting elkaar bij te staan. Maar ook niet-gehuwd samenwonenden ervaren een onderlinge financiële verwevenheid, zo blijkt uit een recent onderzoek. Een gezin ontleent dus draagkracht aan het gezamenlijke inkomen van beide partners. Conclusie: het gezinsinkomen van een echtpaar of ander samenlevingsverband heeft een andere betekenis dan een inkomen van dezelfde omvang van een alleenstaande belastingplichtige. Wat betekent dit voor de heffing van de inkomstenbelasting?

Samenvoeging, splitsing of ieder voor zich

Tot 1973 had Nederland een samenvoegingsstelsel. De man ontving de belastingaanslag en het inkomen van de partners moest bij elkaar worden opgeteld. Wel was er een aftrek op het inkomen van de vrouw. Deze samenvoegingsplicht had bescheiden consequenties, vanwege de gematigde progressie en het feit dat een twee-verdienerssituatie een hoge uitzondering was.

In een geïndividualiseerd stelsel worden de inkomens van echtgenoten gescheiden van elkaar belast. Bij een gedeeltelijk geïndividualiseerd systeem worden belastingkortingen toegekend

aan de alleenverdienende kostwinner, die de fiscale consequenties verzachten.

In een splitsingsstelsel wordt het gezamenlijke inkomen over beide partners verdeeld vóórdat de belasting wordt berekend. In het vervolg gaan we uit van grondslagsplitsing, de meest gangbare variant. Landen met een splitsingsstelsel hebben eigenlijk automatisch een progressieve inkomstenbelasting. Met het splitsingsstelsel maakt het voor de belastingdruk niet uit wie het inkomen aandraagt. Er zijn verschillende soorten splitsingsstelsels. Sommige richten zich op echtgenoten, andere richten zich op gezinnen (zie tabel 1).

Geïndividualiseerde stelsels		Splitsingsstelsels
<i>Volledig individueel</i>	<i>Gedeeltelijk individueel</i>	<i>Echtgenoten splitsingsstelsel</i>
Oostenrijk	België	Duitsland
Verenigd Koninkrijk	Denemarken	Portugal
Zweden	Nederland	
	Spanje	

Tabel 1. *Overzicht van belastingstelsels in de Europese Unie*

Wereldwijd blijkt er een voorkeur te zijn voor het splitsingsstelsel. Het volledig individuele stelsel is het minst populair. Wel wint het individuele stelsel in Europa sinds de jaren '70 terrein op het splitsingsstelsel.

1.3 Tariefstructuren in een inkomstenbelasting

De inkomstenbelasting kan een proportioneel, een degressief of een progressief tarief hebben, of een combinatie van tarieven.

Degressie

Een stelsel met een degressief tarief is niet geschikt voor een inkomstenbelasting. Het tarief daalt met het toenemen van het belastbare inkomen. Deze tariefopbouw strijdt met wat men als

rechtvaardig ervaart en is daarom op voorhand eigenlijk onbespreekbaar.

Progressie

Een progressief tarief lijkt het best verdedigbaar. Met het toenemen van het belastbare inkomen stijgt het tarief en daarmee de belastingdruk. Er zijn veel varianten in de tariefstructuur.

Proportie

Een andere naam voor een proportioneel tarief is vlaktaks: een stelsel met één vast tarief. Dit tarief geeft een zeer overzichtelijk stelsel. Box 2 van de inkomstenbelasting heeft eigenlijk een vlaktaks en die tariefopbouw functioneert prima. Een vlaktaks voor box 1 van de inkomstenbelasting zou betekenen dat degenen met de hoogste inkomens er het meest op vooruit gaan, terwijl de minst draagkrachtigen meebetalen aan de financiering van het enkele (en voor hen hogere) tarief. Het is dus de vraag of een vlaktaks wel zo wenselijk is. Een voetvrijstelling ter grootte van het bestaansminimum zou het draagvlak voor een vlaktaks kunnen vergroten. Er zou ook een tweede tarieflijn kunnen worden toegevoegd: een zogenaamd 'welstandstarief'.

Als voordelen van de vlaktaks worden vaak genoemd: administratieve besparingen en meer transparantie. Een ander voordeel is dat de vlaktaks leefvormneutraal is. Inkomensaanbreng door partners in een gezin is namelijk niet meer relevant. Een belangrijk nadeel is dat een vlaktaks afbreuk doet aan het draagkrachtbeginsel. Dit kan worden gecompenseerd door toeslagen en heffingskortingen, maar daarmee verdwijnen dan weer de belangrijke voordelen van transparantie en administratieve lastenverlichting.

Een studietoelichting belastingstelsel heeft de mogelijkheden van de vlaktaks verkend en uiteindelijk geadviseerd deze niet in te voeren, maar wel voor verdere vervlakking van de tariefopbouw te kiezen. Internationaal gezien is de vlaktaks bezig aan een opmars. Veel landen hebben een vlaktaks ingevoerd of denken hierover na.

1.4 Faciliteiten voor werkenden en gezinnen met kinderen in de inkomstenbelasting

Overheidsuitgaven ten behoeve van gezinnen lopen niet alleen via de belastingheffing. De *Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling* (hierna: OESO) onderscheidt drie soorten collectieve uitgaven voor gezinnen:

1. de kindgerelateerde geldstroom naar gezinnen met kinderen, zoals de kinderbijslag;
2. collectieve uitgaven voor diensten voor gezinnen met kinderen, zoals kinderopvang en onderwijsvoorzieningen;
3. financiële ondersteuning voor gezinnen met behulp van het belastingstelsel: gezins- of kindgerelateerde aftrekposten en heffingskortingen.

Heffingskortingen

Een belastingkorting is een handig instrument om heel gericht een voordeel toe te kennen. Het fiscale voordeel via een korting is voor iedereen die er gebruik van kan maken even groot, er is namelijk geen progressievoordeel. Maar het gebruik van heffingskortingen heeft ook schaduwzijden. Het blijkt dat niet iedereen die recht heeft op kortingen, deze ook kan benutten, bijvoorbeeld omdat de te betalen belasting te laag is om de korting (helemaal) te benutten. Dit geldt niet voor toeslagen. Die worden immers ook uitbetaald wanneer er geen belasting verschuldigd is. Daarnaast blijkt dat vooral mensen met hogere inkomens profiteren van heffingskortingen. Daarom is het de vraag of heffingskortingen wel een goed middel zijn om de koopkracht van gezinnen te beïnvloeden.

Stimulering van arbeid

Fiscaliteit wordt gebruikt om mensen tot werken te bewegen. Dit gebeurt op verschillende manieren, zoals met aftrekposten en kortingen. Een belangrijk voorbeeld in Nederland is de arbeidskorting. Deze geldt voor iedereen. Vergelijkbare regelingen in het buitenland gelden alleen voor lage inkomens en worden

afgebouwd naarmate het inkomen stijgt. Zo'n complexe variant is de *Earned Income Tax Credit* (EITC). Nadeel van dergelijke regelingen is dat ze ondoorzichtig kunnen zijn. Daarnaast kunnen ze mensen ervan weerhouden om te groeien in inkomen.

Gedragseconomie en fiscale sturing

Uit onderzoek blijkt dat de werking van fiscale prikkels beperkt is. Ze hebben pas effect als ze een bepaalde drempelwaarde overstijgen en het effect neemt af naarmate de regeling complexer is. Verder worden fiscale prikkels beter benut als ze al langer bestaan. Ook voorlichting leidt tot grotere benutting.

1.5 De inkomstenbelasting en arbeidsparticipatie

De tijd dat mensen alleen werkten om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien, lijkt voorbij. Deelname aan de arbeidsmarkt lijkt een belangrijke voorwaarde voor individuele vrijheid en levensvreugde. Daarom is er positieve waardering voor een belastingstelsel dat zich richt op het individu. Critici van de vlaktaks en het splitsingsstelsel voeren aan dat deze stelsels juist een nadelige invloed hebben op de arbeidsparticipatie.

Maar de mogelijkheden om via belasting arbeidsparticipatie te beïnvloeden lijken in werkelijkheid niet zo groot. De nadruk in de literatuur op de (vermeende) nadelige invloed van een splitsingsstelsel op de arbeidsparticipatie lijkt overtrokken. Het steeds meer stimuleren van arbeidsparticipatie met fiscaliteit leidt per saldo tot minder inkomsten voor de schatkist. De budgettaire functie van de inkomstenbelasting komt ermee onder druk te staan. Ook niet-financiële neveneffecten spelen mee. De waarde van vormen van niet-betaalde arbeid voor de samenleving, zoals vrijwilligerswerk en mantelzorg, wordt erdoor onderschat. Volledige, fulltime arbeidsparticipatie door beide seksen is ook in economisch opzicht ongewenst.

1.6 De financiële positie van gezinnen

Belastingheffing is de gedwongen geldstroom van natuurlijke personen (en rechtspersonen) naar de overheid. Maar hoe staan de burgers er over het geheel genomen in financieel opzicht voor? Zijn er kwetsbare groepen en zo ja, welke zijn dat?

Eenoudergezinnen met minderjarige kinderen en alleenstaanden tot 65 jaar hebben volgens de statistieken het hoogste risico op armoede. Van huishoudens met kinderen blijken die met minderjarige kinderen het meest vatbaar voor armoede. Huishoudens met meerderjarige kinderen bevinden zich minder vaak in een situatie van armoede.

Gezinnen met kinderen hebben het in het algemeen minder breed dan huishoudens zonder kinderen. Daar staat weer tegenover dat gezinnen meer profiteren van de overheid dan kinderloze huishoudens, zodat hun gemiddelde inkomensachterstand wordt gecompenseerd. Denk hierbij aan onderwijs, gezondheidszorg en andere voorzieningen. Afhankelijk van de definitie van armoede, groeien 200.000 tot 350.000 kinderen op in gezinnen met te weinig geld om in de basisbehoeften te kunnen voorzien.

Ook internationaal komt armoede het meest voor in eenoudergezinnen. Wereldwijd krijgen eenoudergezinnen dan ook relatief veel meer financiële ondersteuning voor hun kinderen dan tweeoudergezinnen.

2 Het begon met de tienden...

2.1 Inleiding

Als christelijke politieke partij erkent de SGP het gezag van de Heilige Schrift op alle terreinen van het leven. De Bijbel aanvaardt zij als het betrouwbare Woord van God. In dit hoofdstuk wordt daarom in het kort ingegaan op de vraag wat de Bijbel zegt over het heffen en betalen van belastingen. Zijn er vanuit de Heilige Schrift grondlijnen aan te geven voor de overheid als het gaat om het opleggen van belastingen aan de bevolking? Anderzijds willen we ook op het spoor komen welke richtlijnen God geeft voor burgers. Is er een morele plicht om belastingen te betalen? Mag je bijvoorbeeld belasting ontwijken?

Dit hoofdstuk beschrijft welke Bijbelse basisnorm en principes de overheid bij de belastingheffing dient toe te passen. Daarbij wordt (tussen haakjes) verwezen naar Bijbelteksten over godsdienstige en burgerlijke belastingen. Vervolgens gaan we na wat de betekenis van deze beginselen is voor een gewenste herijking van het belastingstelsel.

2.2 Bijbelse uitgangspunten voor belastingheffing

In de oudheid, de eeuwen waarin de Bijbelse geschiedenis zich voltrekt, was de samenleving heel anders ingericht. Men kende hoofdzakelijk een agrarische productiewijze en de tempeldienst was een centrale factor in de maatschappij. Daarom gaan we in dit hoofdstuk vooral na welke belangrijke beginselen voor belastingheffing in de Bijbel worden aangegeven. De concrete vormgeving van allerlei heffingen is voor onze tijd minder relevant, omdat zij samenhangt met het karakter en de inrichting van de toenmalige maatschappij.

Een vraag vooraf is of de overheid wel het recht heeft om belastingen te heffen van zijn burgers. Is deze inbreuk op de persoonlijke vrijheid van inkomensbesteding geoorloofd? In de Bijbel wordt deze vraag op meer plaatsen bevestigend beantwoord.

Christenen worden opgeroepen om de verschuldigde belastingen getrouw te betalen. Waarom? Omdat de overheid de volmacht van God ontvangt om recht, orde en vrede in de samenleving te stichten. In de apostolische brieven klinkt herhaaldelijk de oproep om de overheid gehoorzaam te zijn en om de verschuldigde belastingen loyaal te voldoen (Romeinen 13,4.7; Titus 3,1-2; I Petrus 2,13-17). Deze christelijke gehoorzaamheid komt voort uit de liefde tot God en Zijn geboden. De levenswandel van christenen moet zo zijn dat deze anderen geen aanleiding geeft om kwaad van hen te spreken (I Petrus 3,15). Daarmee laten christenen zien dat zij de overheid erkennen als een instelling van God, als dienaars van God (Romeinen 13,1-4). Doet een overheid onrecht en bevordert zij het kwade, dan zal zij daarover rekenschap moeten geven aan God. Dit heft de verantwoordelijkheid van christenen niet op om hun burgerlijke verplichtingen getrouw na te komen, tenzij de overheid iets eist dat tegen Gods geboden ingaat. Met nadruk wordt opgeroepen om te bidden voor de overheden, zodat christenen kunnen leven in godsvrucht en waardigheid en anderen voor de waarheid van het Evangelie kunnen inwinnen (I Timotheüs 2,1-4).

Het getrouw betalen van de verschuldigde belasting is zelfs een ethische plicht. Het achtste gebod luidt: "Gij zult niet stelen." In dat gebod beveelt de Heere respect voor de eigendomsrechten, al moet de mens niet vergeten dat God de Eigenaar van alles is. De mens heeft aardse goederen slechts in bruikleen. Dit maakt de gedachte: 'Ik betaal geen belasting, want het is *mijn* geld' apert onethisch. Volgens de uitleg van het achtste gebod in Zondag 42 van de Catechismus van Heidelberg (1563) valt onder het verbod op diefstal dan ook de plicht de belastingaangifte naar eer en geweten in te vullen. Ook van de overheid mag men niet stelen. Belastingontduiking leidt overigens ook tot een schending van het negende gebod ("Gij zult geen vals getuigenis spreken tegen uw naaste.").

Hoe zit het dan met het ontwijken van belastingen? Belastingontwijking is geoorloofd, mits de handelwijze binnen de kaders van de geldende fiscale wetgeving plaatsvindt. Niemand kan

immers worden verplicht meer belasting te betalen dan wat hij volgens de regels is verschuldigd. De wetgever heeft hierin ook een verantwoordelijkheid. Hij moet de regels zorgvuldig opstellen en zich niet laten verleiden tot het uitvaardigen van inconsistente gelegenheidswetgeving (zie ook paragraaf 2.4).

De vervolgvraag is welke uitgangspunten, voorwaarden of normen de overheid bij het heffen van belastingen in acht moet nemen. Met andere woorden: zijn er grenzen aan de belastingheffing of heeft de overheid bij wijze van spreken een *carte blanche*? Het laatste is zeker niet het geval, want dan zou de overheid totalitaire trekken kunnen gaan vertonen. Welk uitgangspunt en welke normen dient de overheid bij haar optreden in acht te nemen?

2.3 Gerechtigheid als grondnorm voor de overheid

Het doen van recht en het bewerkstelligen van gerechtigheid is de Bijbelse grondnorm voor al het overheidsbeleid. De begrippen recht en gerechtigheid staan dan ook centraal in het christelijk-politieke denken over de taak van de overheid. In de Bijbel heeft gerechtigheid in de eerste plaats de betekenis dat er sprake is van een rechte, een juiste en verzoende verhouding tussen God en mens. Dit werkt zegenrijk door in de verhoudingen tussen mensen onderling. Gerechtigheid duidt dan op harmonieuze verhoudingen in de samenleving die worden nagestreefd en gerealiseerd (zie bijv. Jeremia 23,5-6).

Met betrekking tot de belastingheffing dient de overheid vooral te letten op een rechtvaardige verdeling van de lasten. De systematiek van de tienden, die we in zekere zin als de oervorm van belastingheffing kunnen aanmerken, wijst daarop. Een overheid doet het principe van gerechtigheid geweld aan wanneer zij te hoge belastingen eist van haar burgers en zij daardoor in armoede vervallen. In het Oude Testament treffen we diverse uitspraken van profeten tegen 'te inhalige' koningen aan (zie o.a. Jesaja 3,14; Jeremia 22,13-17; Ezechiël 22,27; Amos 5,11; 8,4; Micha 3,1-4).

De basisnorm van gerechtigheid wordt voor de belastingheffing nader bepaald en ingekleurd door drie beginselen: algemeenheid, draagkracht en herverdeling. Deze uit de Bijbel afgeleide principes worden hieronder toegelicht.

Het beginsel van algemeenheid

Het principe van algemeenheid (of: gelijkheid) komen we met name tegen in de hoofdelijke heffing van een halve sikkel voor de tempelbelasting (Exodus 30, 11-16 en Mattheüs 17, 24-27). Deze afdracht gold voor iedere persoon vanaf twintig jaar. Ook de belasting van de keizerlijke zilveren belastingmunt is een hoofdelijke heffing, die ieder moest voldoen (Mattheüs 22, 15-22). Op grond van het beginsel van algemeenheid dient de heffing van belasting een algemeen karakter te hebben, waarop geen uitzonderingen worden gemaakt door privileges en dergelijke. Dit beginsel sluit willekeur uit voor wat betreft de geadresseerde bij het opleggen van een heffing.

Het draagkrachtbeginsel

Het draagkrachtbeginsel is een fiscale toespitsing van de verdelende rechtvaardigheid en is te vertalen in de norm van gelijkheid van belastingdruk. De hoeveelheid verschuldigde belasting wordt volgens dit principe gebaseerd op de omvang van de inkomsten, oftewel van de vrije bestedingsmogelijkheden die iemand heeft. Wanneer een overheid de lasten grotendeels op het armste deel van de bevolking laat drukken, handelt zij in strijd met het draagkrachtbeginsel.

Een aanzet hiertoe treffen we aan in Leviticus (27,2-8) waar de hoogte van een losprijs of schatting varieert naar de mate van de productiecapaciteit van een persoon in de agrarische samenleving van toen. Het hoogste tarief van vijftig sikkel zilver geldt voor volwassen mannen van 20 tot 60 jaar; voor volwassen vrouwen geldt een korting van 40 procent; voor jongens en meisjes vanaf 5 jaar wordt het tarief gereduceerd met respectievelijk 60 en 80 procent. Voor een man boven de zestig jaar bedraagt de losprijs 15 sikkel zilver, terwijl een vrouw ouder dan zestig tien sikkel zilver dient te voldoen. Voor kinderen onder de leeftijd van vijf jaar liggen de

tarieven nog lager. Wanneer iemand te arm is om het vastgestelde bedrag te voldoen, dan kan de priester het tarief aanpassen aan de persoonlijke omstandigheden. Hoewel het hier niet om een verplichte belasting gaat, is hieruit wel duidelijk het draagkrachtprincipe af te leiden, in die zin dat bij het heffen van belasting rekening wordt gehouden met de arbeidsproductiviteit of de vermogenspositie van een persoon.

Het heffen naar rato van de draagkracht komt het meest duidelijk tot uitdrukking in de afdracht van de tienden (het gaat dan om tien procent van de opbrengst van de landbouw, fruit- en veeteelt) aan de Levieten, die bedoeld was voor de voortgang van de tempeldienst (Leviticus 27, 30-33). Naast het verrichten van werkzaamheden voor de eredienst, verzorgden de Levieten ook onderwijs in de godsdienstige en burgerlijke wetgeving.

In het evangelie van Lukas (21, 1-2) treffen we een uitspraak van de Heere Jezus aan over de giften die allerlei mensen deponeren in de schatkist bij de tempel. Er zijn rijken bij die indruk maken door veel te geven. Maar er passeert ook een weduwe die slechts twee kleine penningen offert voor de tempeldienst. Jezus benadrukt haar grote vrijgevigheid, omdat de arme weduwe in relatieve zin veel meer geeft dan al die andere passanten. Hoewel dit voorbeeld niet direct gerelateerd is aan de fiscaliteit, toont de wijze van beoordeling door de Heere Jezus duidelijk aan dat het geefgedrag niet gekwalificeerd moet worden op basis van de omvang van de gift, maar op de omvang in verhouding tot het besteedbare inkomen.

Het principe van belasting naar draagkracht is erop gericht om de belastingplichtige niet aan te tasten in hetgeen hij nodig heeft voor de bekostiging van zijn eigen levensonderhoud. De belastinggrondslag wordt dus bepaald op basis van de *opbrengsten* van zijn eigendom. Daarbij heeft ieder er recht op zichzelf te kunnen voeden, kleden en van onderdak te voorzien. In de kerkelijke traditie is hierbij verwezen naar Paulus' verdediging in zijn brief aan de gemeente van Korinthe. De apostel schrijft daar dat een soldaat niet zijn eigen soldij betaalt, dat een wijngaardenier ook eet van zijn

wijnstok en dat een herder zich voedt met de melk van de kudde (I Korinthe 9,7).

Heeft het draagkrachtbeginsel nu betrekking op het individu of op het gezin? De focus op het individu miskent de zorgplicht van veel personen voor hun echtgeno(o)te en eventuele kinderen. Deze zienswijze moet dan ook verworpen worden (zie ook paragraaf 1.2). Het huwelijk kent een hoge, verheven status. Met een op het gezin gebaseerde draagkrachtbenadering erkent de overheid het belang van deze leefeenheid voor het geheel van de samenleving en brengt ze tot uitdrukking dat het huwelijk aanzien toekomt.

Het herverdelingsbeginsel

Onder dit principe vatten we alle maatregelen samen die beogen de zwakkeren in de samenleving te ontzien. Op verschillende manieren komen we een uitwerking van dit beginsel tegen in de Bijbel.

Allereerst in de bepalingen dat de hoeken van de akkers niet afgemaaid mochten worden, de olijfbomen niet volledig uitgeschud en de wijnranken niet nagelezen op druiven die bij de eerste pluk nog te klein waren of over het hoofd waren gezien. Evenals de op de grond gevallen korenaren, waren deze voor de armen, weduwen, wezen en vreemdelingen bestemd (o.a. Leviticus 19,9-10; 23,22; Deuteronomium 24,17-22; Ruth 2). Ook de instituties van het sabbatsjaar en het jubeljaar (zie Leviticus 25) hebben een herverdelende werking, vooral door de verevening van schulden. Zij matigen al te grote welvaartsverschillen – ook al gaat het hierbij niet om belastingheffing in strikte zin.

Verder was de vrijwillige feesttiende om de drie jaar bestemd voor een dankmaaltijd in de woonplaats van de gever, waarvoor hij dan niet alleen zijn naaste familie en de Leviet uitnodigde, maar ook de vreemdeling, de wees en de weduwe (Deuteronomium 14,28-29; 26,12-19). Op deze manier konden de sociaal zwakkeren delen in de dankbaarheid voor alle ontvangen zegeningen en rijkdom van God.

Een derde voorbeeld is dat koning Menahem een te betalen schatting opbracht door een bijzondere belasting van 50 sikkels zilver die hij alleen oplegde aan de 60.000 rijkste personen onder de bevolking. Zodoende werd het minder welvarende deel van de bevolking hiermee niet belast (II Koningen 15,19-20).

De gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard (Mattheüs 20, 1-16) is een vierde voorbeeld. In deze gelijkenis ontvangen alle arbeiders aan het einde van de werkdag een gelijk loon, ongeacht of ze nu twaalf, negen, zes of zelfs maar één uur in de wijngaard hebben gewerkt. Degenen die het langst hebben gewerkt, protesteren tegen de handelwijze van hun werkgever. Deze wijst echter op de overeenkomst die ze gesloten hadden. Zij zouden voor één penning hun werk doen, dus hen wordt geen onrecht aangedaan. Verder staat het de werkgever vrij om anderen die korter hebben gewerkt toch hetzelfde loon te geven – wat feitelijk neerkomt op een hoger uurloon. In deze gelijkenis gaat het niet om de vrijmacht van de werkgever, als zou hij de macht tot willekeur hebben. Integendeel, de spits van de gelijkenis is dat de werkgever iedere werknemer het noodzakelijke loon geeft om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien. Uiteindelijk is dat een zaak van gerechtigheid. Het dagloon van een penning is namelijk te vergelijken met het hedendaagse sociaal minimum. In de samenleving van toen hadden arbeiders minstens dit dagloon nodig om hun gezinnen van voedsel, kleding en onderdak te kunnen voorzien. De werkgever wil blijkbaar recht doen aan die situatie door daarvoor zorg te dragen, ongeacht de omvang van de geleverde arbeidsprestatie.

Het is van belang op te merken dat het hier beschreven herverdelingsbeginsel niet is gericht op een verevening van inkomsten en vermogens. Het beoogt wel een correctie van de welvaartsverhoudingen door het ontzien van armen bij de belastingheffing of het verschaffen van een mogelijkheid om aan voedsel te komen. Het beginsel biedt de overheid een handvat om uitbuiting en vergaande onbillijkheid in de onderlinge verhoudingen tussen mensen tegen te gaan. Het Bijbels getuigenis laat ruimte om van

welvaart te genieten, maar dringt tegelijk aan tot het besef dat een mens zijn rijkdom niet zozeer dankt aan eigen prestaties, maar aan de goedheid van God. Daarom hebben rijkere mensen de ethische plicht om ook anderen die veel minder hebben hierin te laten delen (vgl. I Timotheüs 6,17-19; Jakobus 5,1-6).

Een andere conclusie op basis van het voorgaande is, dat door het herverdelingsbeginsel het draagkrachtbeginsel verder wordt ingevuld. Zoals in paragraaf 1.1 is aangegeven, kan met een beroep op het draagkrachtbeginsel een proportionele heffing en een progressieve heffing worden verdedigd. Gezien het voorgaande moet vanuit ethisch perspectief het draagkrachtbeginsel zodanig worden geconcretiseerd dat naarmate de rijkdom de draagkracht overstijgt, er relatief meer afgedragen dient te worden aan de gemeenschap (door middel van de staat) of de behoeftige medemens (via giften).

2.4 Principieel en effectief belastingrecht

Wat is nu de actuele betekenis van voorgaande beginselen? Iemand kan denken dat het er alleen maar om gaat dat via de opbrengst van belastingen de overheidsuitgaven worden gefinancierd. Dat is met goede wet- en regelgeving af te dwingen. Het is daarbij duidelijk dat het individuele belang (wie betaalt nu graag belasting?) tegengesteld is aan het algemeen belang (een sluitende overheidsbegroting).

De 'echte' functie van belastingen, namelijk het financieren van de overheid en haar uitgaven, wordt tegenwoordig aangevuld met allerlei nevendoelstellingen. Voorbeelden van economische en politieke doelen waarvoor het belastingrecht als instrument wordt ingezet om deze te realiseren zijn: bevordering van de arbeidsparticipatie, stimulering van investeringen, lastenverlichting voor bepaalde groepen, zoals zelfstandige ondernemers, compensatie van kosten van kinderopvang, bevordering van het eigen woningbezit, het verminderen van milieubelasting, het aantrekken van (hoofd)vestigingen van internationale ondernemingen, et

cetera. De effectiviteit van instrumenteel gebruik van de fiscaliteit blijkt in de praktijk (zeer) matig te zijn (zie paragraaf 1.4 en 1.5). Om te maar te zwijgen over de politieke onwil om dergelijke wetgeving te evalueren.

Het toenemende instrumentele gebruik van het belastingrecht leidt tot steeds omvangrijkere en gecompliceerdere wet- en regeling. Dit doet de oorspronkelijke draagkrachtidee meer en meer uit het zicht verdwijnen. Daarmee wordt afbreuk gedaan aan de rechtsgrond van een inkomstenbelasting. Dit is funest voor de belastingmoraal van de belastingbetaler. Deze kan de inkomstenbelasting gaan ervaren als een onsamenvattend geheel van regels waarin geen (eenduidige) geest of grondgedachte is te ontwaren.

De opvatting dat de inkomstenbelasting slechts bestaat uit een set van losse regels zonder overkoepelende geest, kan de overheid terugdringen door de wijze van belastingheffing op transparante wijze in lijn te brengen met de belangrijkste principes van het belastingrecht. De hiervoor behandelde ethische belastingbeginselen dienen daarbij als leidraad. Want iedereen behoort zijn *eerlijk deel* bij te dragen. Belasting dient (weer) geheven te worden naar draagkracht. Vanuit het herverdelingsbeginsel krijgt de uitwerking van de draagkrachtidee meer handen en voeten. Ieders bestaansminimum dient ontzien te worden en de meer welvarenden hebben de ethische plicht om relatief gezien meer bij te dragen dan de minder draagkrachtigen.

Met het in praktijk brengen van het voorgaande, krijgt het belastingrecht zijn normatieve karakter weer terug. Wanneer we de basisnorm van gerechtigheid verder willen invullen, stuiten we op het punt dat de overheid de perceptiekosten zo laag mogelijk dient te houden. Verder dient de invloed van de overheid in de privésfeer tot een minimum beperkt te blijven. In lijn met de rechtvaardigheid is ook dat collectieve basisbehoeften van de bevolking (bijvoorbeeld: veiligheid en waterhuishouding) gefinancierd worden met algemene

middelen, waaraan een ieder meebetaalt. Voor collectieve voorzieningen die niet de basisbehoeften van burgers raken, verdient een andersoortige omslag, gebaseerd op het profijtbeginsel, de voorkeur. Voor dergelijke collectieve voorzieningen (bijvoorbeeld het wegnen) is het immers rechtvaardiger om alleen gebruikers te laten betalen.

Samenvattend: hoe vertalen de hiervoor besproken principes zich dan concreet?

- ✧ ***Het beginsel van algemeenheid:*** belastingmaatregelen hebben zoveel als mogelijk een generiek karakter, waardoor in vergelijkbare situaties voor alle burgers, gezinnen of ondernemingen dezelfde regels en tarieven voor belastingheffing gelden; ongelijke situaties worden naar evenredigheid ongelijk belast;
- ✧ ***Het draagkrachtbeginsel, nader ingevuld door het herverdelingsbeginsel:*** bij het heffen van belasting dienen armere personen en gezinnen te worden ontzien, het bestaansminimum moet vrijgesteld worden, belastingvoordelen mogen niet overwegend neerslaan bij de midden- en hogere inkomens, het gezinsinkomen vormt de belastbare grondslag en door een progressief stelsel vindt automatisch nivellering plaats.

2.5 Uitleiding

In sommige Europese lidstaten gelden relatief hoge (marginale) tarieven voor de inkomstenbelasting (zie hiervoor de hoofdstukken 3 tot en met 7). Dit hangt samen met de cultuur van het betreffende land, waarover bezwaarlijk een algemeen normatief oordeel is te geven. Bepalend is of de effectieve belastingdruk rechtvaardig is verdeeld over de bevolking, in lijn met de drie hiervoor genoemde beginselen. Aan de hand hiervan kan een scheeftekkende van belastingdruk worden tegengegaan. Een goed belastingstelsel sluit nauw aan bij de basisnorm van rechtvaardigheid en kenmerkt zich

vooral door eenvoud en helderheid. Daardoor is het voor iedere belastingbetaler duidelijk op welke principes en grondgedachte het stelsel is gebaseerd. De overzichtelijke inrichting en tariefstructuur dragen zo bij aan het begrip dat ieder een eerlijk aandeel van de totale belastingen betaalt.

3 Nederland

3.1 Van samenvoegingsstelsel naar geïndividualiseerd stelsel

Vanaf 1973 verandert het Nederlandse stelsel voor de inkomstenbelasting langzamerhand van een samenvoegingsstelsel naar een geïndividualiseerd stelsel. Vanaf 1973 konden enkele inkomensbestanddelen van de getrouwde vrouw zelfstandig in de heffing worden betrokken. De gehuwde en werkende vrouw kreeg zo een eigen belastingaanslag waarin ze kon beschikken over een eigen belastingvrije som en haar eigen tariefstelsel. Niet-getrouwde vrouwen die werkten, werden fiscaal als alleenstaande behandeld. Aan dat belastingstelsel vanaf 1973 lag nog het ideaal van de man als kostwinner ten grondslag. De man had een belastingvrije som van f 12.716, terwijl die voor de vrouw slechts f 2.549 was. In bepaalde situaties mochten partners hun belastingvrije voet verwisselen. Overigens kon de vrouw de voetvrijstelling alleen nog maar gebruiken voor looninkomsten of inkomsten uit onderneming. Ook al werd de voetvrijstelling overgeheveld, alle overige inkomsten werden nog steeds toegerekend aan de man.

1984

In 1984 kwamen er nieuwe wijzigingen. De bestanddelen waarvoor de vrouw zelfstandig in de heffing zou worden betrokken, werden uitgebreid. Niet-persoonsgebonden inkomen (ander inkomen dan loon en winst) werd toegerekend aan de partner met het hoogste inkomen. En dat hoefde niet per se de man te zijn. De belastingvrije sommen werden gelijkgetrokken. Voor alleenstaanden gold een toeslag. De wijzigingen leidden tot zogenaamde schokeffecten voor de totale omvang van de belastingvrije voet bij veranderingen in het inkomen van de tweede partner. Daarom is de regeling versimpeld met ingang van 1985. De belastingvrije som werd f 7.168 en wanneer de andere partner geen inkomen had, kon de som worden verdubbeld tot f 14.336. Als de andere partner wel inkomen ging verdienen,

verviel de totale belastingvrije som tot f 7.168. Bleek het inkomen van de andere partner niet groot genoeg om de belastingvrije som te kunnen benutten? Dan kon het onbenutte deel worden overgeheveld naar de andere partner.

Ten slotte konden vanaf 1984 ook ongehuwde partners onder bepaalde voorwaarden gebruikmaken van de belastingvrije sommen voor gehuwden. Wel bleven de inkomens van ongehuwden individueel belast. Hiermee werd de belastingdruk op tweeverdieners groter dan daarvóór. Toch gold over het algemeen dat het tweeverdienersmodel loonde: de gemiddelde belastingdruk op het inkomen kon worden verlaagd door allebei te gaan werken.

1990

In 1990 veranderde de tariefstructuur van de inkomstenbelasting en werd de regelgeving voor belastingvrije sommen vereenvoudigd. De belastingvrije som werd verder geïndividualiseerd, waarbij iedere fiscale partner een eigen basisaftrek kreeg. De alleenverdieners-toeslag en de bijna-alleenverdienerstoeslag werden afgeschaft. Alleenverdieners konden de basisaftrek overdragen aan de andere partner. Het inkomen van de tweede partner moest dan lager zijn dan de basisaftrek. De alleenstaandentoeslag verdween.

1998

Vanaf 1998 werd de belastingvrije som gebruikt als instrument om de arbeidsmarkt te versterken. De belastingvrije som ging bestaan uit een overdraagbaar en een niet-overdraagbaar deel. De werkende belastingplichtige kon alleen het niet-overdraagbare deel gebruiken. Hierdoor kregen tweeverdienersgezinnen een hogere gezamenlijke belastingvrije som dan gezinnen met een alleenverdiener. De fiscale neutraliteit in de rolverdeling van partners in een gezinsverband werd hiermee doorbroken.

Wet IB 2001

In 2001 wijzigde de inkomstenbelasting ingrijpend. Van de Wet IB 1964 werd overgestapt op de Wet IB 2001. Dat betekende vier veranderingen voor gezinnen.

De belastingvrije sommen werden vervangen door heffingskortingen. Het voordeel daarvan is dat het netto resultaat niet afhankelijk is van het tarief. De korting is voor iedereen immers even groot. De uitwerking van de heffingskorting voor fiscale partners is een voortzetting van de regeling zoals die vóór 2001 gold. Wie een heffingskorting niet volledig kon benutten, kon deze nog steeds verrekenen met het belastbare inkomen van de andere partner.

Het partnerbegrip werd verbreed. Ook geregistreerde en niet-geregistreerde samenlevers golden voortaan als fiscale partners. De eersten kenden dezelfde fiscale behandeling als gehuwden en waren uit hoofde van hun kwaliteit fiscale partners. Voor niet-geregistreerde partners gold de eis van het voeren van een gezamenlijk huishouden. Ieder jaar kon worden geopteerd voor het fiscale partnerschap.

Ook veranderde de manier waarop inkomensbestanddelen aan partners worden toegerekend. Fiscale partners mochten gemeenschappelijke inkomensbestanddelen vrij aan elkaar toerekenen. Zolang maar 100% werd aangegeven, ging de fiscus akkoord.

Ten slotte versterkte de focus op arbeidsparticipatie, vooral door de vervanging van het arbeidskostenforfait door de arbeidskorting.

3.2 Individueel belastingplichtigen en fiscale partners anno 2011

De Wet IB 2001 anno 2011 is een individuele heffing die deels rekening houdt met het gemeenschappelijk inkomen en de gezinsdraagkracht. Het Nederlandse stelsel is dus een mengvorm van een splitsingsstelsel en een geïndividualiseerde heffing.

Individueel en gemeenschappelijk inkomen

De hoofdregel is dat de belastingplichtige die het inkomensbestanddeel geniet of waarop het inkomensbestanddeel drukt, dit bestanddeel in zijn of haar eigen belastingaangifte verwerkt. Voor de inkomensbestanddelen voor box 3 (de fictieve vermogensrendementheffing) geldt dat degene van wie deze bestanddelen zijn, deze in zijn of haar aangifte verantwoord. Met als uitzondering

bestanddelen waarvan de wetgever heeft bepaald dat die bij het gemeenschappelijke inkomen horen. Dit zijn:

- ✧ het resultaat uit eigen woning;
- ✧ het inkomen uit aanmerkelijk belang (box 2) vóór vermindering met de persoonsgebonden aftrek;
- ✧ de persoonsgebonden aftrek.

Verder kunnen fiscale partners elkaars inkomensbestanddelen voor box 3 en ingehouden dividendbelasting aan elkaar toerekenen. Het belang van de gezamenlijke inkomensbestanddelen is dat zij vrij toerekenbaar zijn aan één van de partners of verdeeld kunnen worden over beide. Fiscale partners mogen 100% van het negatieve resultaat van inkomsten uit eigen woning verantwoorden bij de meest verdienende partner. Zo kunnen partners de hypotheek-renteaftrek maximaal benutten. Als fiscale partners geen of een onjuiste verdeling aangeven, rekent de fiscus ieder 50% toe.

Al het overige niet-gemeenschappelijke inkomen wordt individueel in de heffing betrokken. De belangrijkste individuele inkomensbronnen zijn: loon uit dienstbetrekking, resultaat uit overige werkzaamheden en winst uit onderneming.

Verliesverrekening in de inkomstenbelasting

Als een belastingplichtige een verlies lijdt met een niet-gemeenschappelijke inkomensbron, bijvoorbeeld met de bron winst uit onderneming, dan kan deze belastingplichtige dit verlies verrekenen met eerder genoten inkomsten (voor zover die positief zijn tot maximaal drie jaar terug) en met toekomstige belastingaangiften (maximaal 9 jaar). Als een gemeenschappelijke inkomensbron tot een verlies leidt, bijvoorbeeld negatieve inkomsten uit eigen woning, dan kan alleen de fiscale partner waaraan dit negatieve saldo wordt toegerekend het 'verlies' benutten. Als deze fiscale partner dit 'verlies' niet kan verrekenen met de aangifte voor dat jaar en ook niet met de voorgaande drie aangiften, wordt het 'verlies' doorgeschoven. Het verlies blijft persoonsgebonden ook al is

het ontstaan uit een bron die tot het gemeenschappelijk inkomen wordt gerekend.

Verliezen voor de inkomstenbelasting kunnen door het aangaan van een huwelijk (waardoor fiscaal partnerschap ontstaat) niet worden verrekend met inkomsten van de andere partner. Dit geldt ook voor de omgekeerde situatie. Na een echtscheiding blijft het verlies verbonden aan de partner waaraan dit is toegerekend. Een uitzondering geldt bij overlijden. Als de overleden fiscale partner een verlies dat is ontstaan uit gemeenschappelijke inkomensbestanddelen, nog niet heeft kunnen verrekenen, dan gaat het verlies bij wijze van uitzondering over op de erflater.

Inkomen van kinderen

Bepaalde inkomensbestanddelen van minderjarige kinderen (jonger dan 18 jaar) wordt toegerekend aan de ouder die het gezag over het kind heeft. Ander inkomen, zoals loon, wordt toegerekend aan het minderjarige kind.

Partners voor de Wet IB 2001

Het toerekenen van gezamenlijke inkomensbestanddelen staat alleen open voor partners. Ook voor de aftrekposten en heffingskortingen is het van belang of er sprake is van partnerschap. Volgens de wet zijn fiscale partners:

- ▲ gehuwden;
- ▲ ongehuwde meerderjarigen met een notarieel samenlevingscontract die op hetzelfde adres staan ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie;
- ▲ belastingplichtigen die op hetzelfde adres in de gemeentelijke basisadministratie staan ingeschreven en uit wiens relatie een kind geboren is, dan wel als erkenning van een kind heeft plaatsgevonden, die voor toepassing van een pensioenregeling als partner van de belastingplichtige is aangemeld of die samen met de belastingplichtige een eigen woning heeft dat als hoofdverblijf geldt.

Gehuwden die een verzoek tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed indienen én niet meer op hetzelfde adres staan ingeschreven, zijn niet langer fiscale partners. Verder geldt dat iemand niet meer dan één partner voor de fiscaliteit kan hebben. Als partners door opname in een verpleeghuis of verzorgingstehuis vanwege medische redenen of ouderdom niet langer op hetzelfde adres staan ingeschreven, kan worden verzocht om de kwalificatie als partners te behouden.

3.3 De huidige tariefstructuur

De gecombineerde inkomstenbelasting en premieheffing voor box 1 ziet er voor niet-pensioengerechtigden zo uit:

Belastbaar inkomen meer dan	Maar niet meer dan	Inkomsten- belasting	Premie- heffing	Totaal tarief
-	€ 18.628	1,85%	31,15%	33,00%
€ 18.628	€ 33.436	10,8%	31,15%	41,95%
€ 33.436	€ 55.694	42%	-	42%
€ 55.694		52%	-	52%

Tabel 2 – *Tariefstructuur inkomstenbelasting Nederland*

Het gemiddelde inkomen in Nederland bedraagt € 44.858 (belastingjaar 2010). De verschuldigde inkomstenbelasting volgt uit de vermenigvuldiging van het belastbare bedrag met de bovenstaande tariefschijven. De beschrijving van de belastbare grondslag (waarover moet inkomstenbelasting worden betaald?) valt buiten het bestek van dit commentaar. Wel kijken we naar de grondslagverlagende aftrekposten en de belastingverminderende heffingskortingen die verband houden met gezinnen en arbeid. Deze zijn immers bij uitstek van belang voor de draagkracht van een samenlevingsverband. Een aftrekpost heeft een andere uitwerking dan een heffingskorting.

Voorbeeld 1. Stel dat het belastbare inkomen € 15.000 bedraagt. Verder is er een aftrekpost van € 5000. Een aftrekpost werkt belastinggrondslagverlagend. Er moet dan over € 15.000 -/- € 5.000 = € 10.000 belasting worden betaald. Het te betalen belastingbedrag is dan € 3.300.

Voorbeeld 2. Gegeven is opnieuw een belastbaar inkomen van € 15.000. Nu geldt er een heffingskorting van € 5.000. Een heffingskorting vermindert het bedrag aan te betalen belasting met de omvang van de korting. Er moet dus belasting worden berekend over € 15.000: € 4.950. Daarna wordt de heffingskorting toegepast. Er blijft nu een bedrag over van € 50 negatief.

Aftrekposten

Persoonsgebonden aftrekposten horen tot de gemeenschappelijke inkomensbestanddelen en kunnen dus tegen het hoogst geldende marginale inkomstenbelastingtarief worden afgetrokken. Voor het bepalen van de gezinsdraagkracht zijn van belang: de uitgaven voor onderhoudsverplichtingen, de uitgaven voor levensonderhoud van kinderen, uitgaven voor specifieke zorgkosten en weekenduitgaven voor gehandicapten.

Met de aftrekpost voor onderhoudsverplichtingen zijn vooral alimentatiebetalingen aftrekbaar. Daar staat tegenover dat de alimentatiebetalingen bij de ontvanger belastbaar zijn.

Uitgaven voor levensonderhoud van kinderen jonger dan 30 jaar zijn aftrekbaar als:

- ♣ de persoonsgebonden aftrek.
- ♣ de belastingplichtige per kwartaal minimaal € 408 aan kosten maakt voor het levensonderhoud van het kind;
- ♣ de belastingplichtige zich gedrongen voelt deze uitgaven te doen;
- ♣ er geen sprake is van het ontvangen van kinderbijslag of een soortgelijke buitenlandse regeling;
- ♣ er geen recht is op het ontvangen van studiefinanciering.

Als aan al deze voorwaarden is voldaan, is er recht op een forfaitair bepaalde aftrekpost van € 290 tot maximaal € 1.050 per kwartaal. Uitgaven voor specifieke zorgkosten zijn aftrekbaar onder bepaalde omstandigheden. Weekenduitgaven voor gehandicapten zijn aftrekbaar als er sprake is van gemaakte kosten voor een ernstig gehandicapt kind, broer, zus of onder mentorschap gestelde persoon om deze tijdens weekends en vakantie thuis te verzorgen. In aftrek mag worden gebracht € 10 per dag van verzorging en € 0,19 per kilometer voor het vervoer per auto van de gehandicapte om hem/haar te halen dan wel te brengen.

Heffingskortingen

Voor de belastingdruk op gezinnen zijn met name de volgende heffingskortingen relevant: de algemene heffingskorting, de arbeidskorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting, de ouderschapsverlofkorting en de alleenstaande-ouderkorting. Deze heffingskortingen worden hieronder beknopt toegelicht.

De *algemene heffingskorting* van € 1.987. Deze geldt vooralsnog voor iedere belastingplichtige.

De *arbeidskorting*. Deze geldt voor belastingplichtigen die arbeidsinkomen genieten. De omvang van de arbeidskorting is afhankelijk van het arbeidsinkomen en is maximaal € 1.574 voor werknemers jonger dan 57.

De *inkomensafhankelijke combinatiekorting*. Deze korting geldt voor de belastingplichtige die:

- ♣ een arbeidsinkomen heeft van meer dan € 4.734 of in aanmerking komt voor de zelfstandigenaftrek (die geldt voor ondernemers);
- ♣ in een kalenderjaar ten minste zes maanden een kind heeft dat bij de aanvang van het kalenderjaar de leeftijd van 12 jaar nog niet heeft bereikt en op hetzelfde adres als de belastingplichtige staat ingeschreven;

- ♣ in het kalenderjaar geen partner heeft, of een partner met een lager arbeidsinkomen; de korting is afhankelijk van het arbeidsinkomen en is minimaal € 780 en maximaal € 1.871.

De *ouderschapsverlofkorting*. Deze geldt voor de belastingplichtige die gebruik maakt van het ouderschapsverlof. De korting wordt per dag berekend en bedraagt $\frac{1}{8}$ van 50% van het minimumloon per uur. De totale omvang van deze korting wordt bepaald door het saldo van het belastbare loon uit het vorige jaar en het belastbare loon in het jaar van het ouderschapsverlof.

De *alleenstaande-ouderkorting*. Deze korting geldt voor de belastingplichtige die in het kalenderjaar gedurende meer dan zes maanden:

- ♣ geen partner heeft, en
- ♣ een huishouding voert met een kind dat door hem/haar onderhouden wordt en op hetzelfde adres in de gemeentelijke basisadministratie staat ingeschreven.

Het kind of de kinderen moeten jonger zijn dan 27. De korting is minimaal € 931 en kan oplopen tot € 1.523.

Heffingskorting(en) kunnen niet leiden tot een negatief resultaat in de inkomstenbelasting. Ter illustratie: als de te betalen belasting vóór toepassing van de heffingskortingen € 3.000 bedraagt, kan het totale bedrag van de heffingskortingen niet meer zijn dan € 3.000. Voor de minst verdienende partner geldt echter een uitzondering. Als de minst verdienende partner niet genoeg inkomen heeft om de heffingskorting ten volle te benutten, kan het restant aan hem/haar worden uitbetaald wanneer de meest verdienende partner wel voldoende inkomstenbelasting en premie volksverzekeringen moet betalen. De uit te betalen heffingskorting voor de minst verdienende partner is de optelsom van de algemene heffingskorting, de arbeidskorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting, de ouderschapsverlofkorting en de levensloopkorting, voor zover deze

van toepassing zijn uiteraard. Het totaal van de hiervoor genoemde heffingskortingen wordt ook wel het toetsniveau genoemd. Met ingang van 2009 wordt de (mogelijkerwijs) uit te betalen algemene heffingskorting stapsgewijs afgebouwd. Het de bedoeling dat de algemene heffingskorting voor de minst verdienende partner in 15 jaar helemaal verdwijnt. Ieder jaar neemt deze korting af met 6,67%, totdat in 2023 de nul is bereikt. De reden hiervoor is het stimuleren van het verrichten van betaalde werkzaamheden door de minst verdienende partner. De andere heffingskortingen die tot het toetsniveau horen, blijven voor 100% gelden.

Onder bepaalde voorwaarden kan de minst verdienende belastingplichtige toch 100% van de algemene heffingskorting benutten, bijvoorbeeld wanneer tenminste één kind jonger dan 6 jaar deel uitmaakt van het huishouden.

Ontwikkeling van de arbeidskorting

Voor de Wet IB 2001 gold de Wet IB 1964. In de Wet IB 1964 was er een regeling om kosten te bestrijden die verband hielden met het verrichten van betaalde arbeid. Deze kosten moesten zijn gemaakt voor de verwerving, inning en behoud van de arbeidsinkomsten en mochten niet meer zijn dan gebruikelijk was. Om de uitvoering te vergemakkelijken bevatte de wet een arbeidskostenforfait. Dit betekende dat een aftrekpost van 12% van het arbeidsinkomen geclaimd kon worden met een minimum van f 263 en een maximum van f 3.538, zonder dat tegenbewijs geleverd hoefde te worden. Waren de arbeidskosten hoger? Dan mochten de werkelijke kosten worden afgetrokken, als de belastingplichtige dit overtuigend kon bewijzen. Met de Wet IB 2001 verviel deze regeling en kwam de arbeidskorting. Hiermee verviel ook de mogelijkheid om de werkelijke arbeidskosten af te trekken. In 2001 was de maximale omvang van deze korting € 920. Nu is deze korting voor werknemers jonger dan 57 jaar maximaal € 1.574 en voor werknemers van 62 jaar of ouder maximaal € 2.362. De korting is in de loop van de tijd dus

steeds verder verhoogd. Daarmee kun je de huidige arbeidskorting beter een subsidie op het verrichten van betaalde arbeid noemen.

Ontwikkeling van de inkomensafhankelijke combinatiekorting

De inkomensafhankelijke combinatiekorting geldt vanaf 1 januari 2009. Daarvóór was er een vergelijkbare regeling die uit twee delen bestond: de combinatiekorting en de aanvullende combinatiekorting. Alleen de bedragen zijn onderscheiden. De drempel voor de combinatiekorting was in 2008 € 4.542. De combinatiekorting was € 112. De aanvullende combinatiekorting was € 746. Deze mocht worden toegepast door de partnerloze belastingplichtige of de belastingplichtige met een lager inkomen dan de partner. In totaal kon de korting dus € 858 zijn.

De aanpassing van 2009 is ingegeven om het voor alleenstaanden en minstverdienende partners met kinderen aantrekkelijk te maken om te gaan werken. De huidige inkomensafhankelijke combinatiekorting is minimaal € 780 en maximaal € 1.871. Het verschil tussen de maximale huidige korting en die van de voorloper is 118%! Ook deze korting kun je dus gerust een subsidie op het verrichten van betaalde arbeid noemen.

3.4 Niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen

Het Nederlandse stelsel heeft veel financiële voordelen voor mensen met kinderen, die echter alleen beschikbaar zijn voor werkenden in een betaalde baan. Voorbeelden daarvan zijn het zwangerschapsverlof (ruwweg 25% van een jaarsalaris), ouderschapsverlof en de kinderopvangtoeslag.

Met financiële gezinsondersteuning, zoals kinderbeijslag en het kindgebonden budget, bevindt Nederland zich in de achterhoede van de lidstaten van de Europese Unie. Door de sterke focus op arbeidsgerateerde gezinsondersteuning beperkt de overheid de reële keuzevrijheid voor ouders om in ruime mate persoonlijke aandacht en zorg aan de opvoeding van hun kinderen te geven.

3.5 Is de belastingdruk afhankelijk van inkomensaanbreng in een bepaalde samenlevingsvorm?

Ja, de inkomensaanbreng is van grote invloed op de totale belastingdruk. Het komt er steeds op neer dat een 50/50-inkomensaanbreng in een gezin fiscaal het meest gunstig is. De belastingdruk loopt op als van die verhouding wordt afgeweken. Bij de inbrengverhouding 100/0 is de belastingdruk het hoogst. De belangrijkste oorzaken van deze belastingdrukverhoging zijn:

- Het progressieve tariefstelsel;
- De arbeidskorting die je alleen kunt benutten als je betaalde arbeid verricht;
- De inkomensafhankelijke combinatiekorting die tweeverdieners met kinderen een aanzienlijke belastingkorting toekent;
- De geleidelijke afschaffing van de algemene heffingskorting voor partner met weinig of geen inkomen.

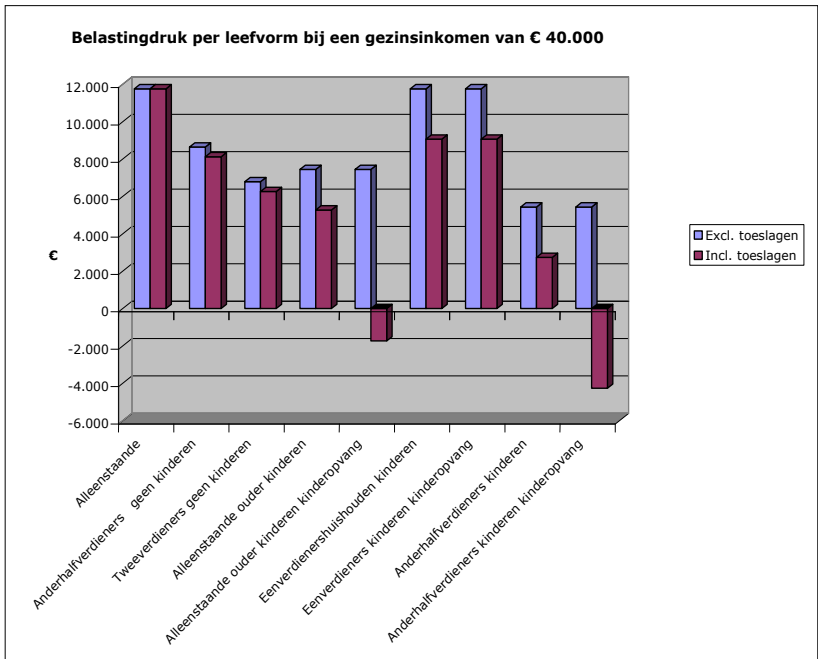
Alle fiscale prikkels zijn dus gericht op het tweeverdienersmodel. Zoveel mogelijk mensen moeten betaalde arbeid verrichten, want dat loont fiscaal. Volgens sommigen is dit zelfs in strijd met het gelijkheidsbeginsel uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en met de vrijheid om zelf te beslissen over de inrichting van de huwelijks- en gezinsverhoudingen. Het doet hen denken aan een moderne vorm van arbeidswang.

3.6 Voorbeeld van verschil in belastingdruk

In Grafiek 3 op pag. 41 zijn de uiteenlopende bedragen van de verschuldigde belasting (of teruggaaf) per gezinssituatie te zien.

Met elkaar vergeleken worden eenverdieners, anderhalfverdieners en tweeverdieners met een gelijke inkomensaanbreng. Als uitgangspunt geldt belastingjaar 2010 en een bruto inkomen van € 40.000. Uitgangspunt bij anderhalfverdieners is een inkomensaanbreng van € 30.000 en € 10.000. De grafiek gaat bij kinderen uit van een meisje van 6 jaar en een jongen van 3 jaar. Bij de kinderopvang is het

uitgangspunt: het meisje 30 uur p/mnd buitenschoolse opvang en de jongen 80 uur p/mnd dagopvang. De gehanteerde uurprijs voor de kinderopvang is € 6,13.

Grafiek 3 - Belastingdruk in euro's bij een bruto gezinsinkomen van € 40.000 per jaar uitgesplitst naar gezinssituatie en gedifferentieerd naar inkomensaanbreng (belastingjaar 2010).

Duidelijk blijkt dat de alleenstaande en de eenverdienersgezinnen de meeste belasting betalen, ook na verrekening van eventuele toeslagen. Bij twee inkomens in een huishouden daalt de belastingdruk aanzienlijk. Ook voor de alleenstaande ouder met kinderen ligt de belastingdruk aanzienlijk lager dan die voor een eenverdiener, terwijl de laatste een additionele zorgplicht voor een echtgeno(o)t(e) heeft. Verder laat de grafiek zien dat de subsidiëring van de kinderopvang een aanzienlijk effect heeft op de belastingdruk.

4 Duitsland

4.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

In Duitsland kunnen echtgenoten kiezen voor individuele of gezamenlijke belastingheffing. Kiest men voor het laatste, dan geldt het splitsingsstelsel. Alle inkomsten worden dan eerst bij elkaar opgeteld, om vervolgens voor 50% aan iedere echtgenoot te worden toegerekend. Dit komt dus neer op een splitsingscoëfficiënt van 2. Nogmaals: alleen gehuwden kunnen hiervoor kiezen.

4.2 De tariefstructuur

Drie heffingen zijn in Duitsland relevant voor belastingplichtige individuen en gezinnen: de inkomstenbelasting, de solidariteitsbijdrage en de kerkbelasting. Het tarief voor de inkomstenbelasting is net als in Nederland progressief. De solidariteitsheffing is om de hereniging met Oost-Duitsland te financieren. De toeslag bedraagt 5,5% van de te betalen inkomstenbelasting. Er is een vrijstelling van € 972. Voor echtgenoten die gebruikmaken van het splitsingsstelsel is deze € 1944. Kerkleden betalen ook een kerkbelasting. Deze bedraagt 8 tot 9% en heeft dezelfde grondslag als de inkomstenbelasting. Wel kan de kerkbelasting in de aangifte inkomstenbelasting volledig worden verantwoord als aftrekbare post.

4.3 Aftrekposten

Het inkomen is tot € 8.005 in Duitsland onbelast. Daarom is er geen standaard-aftrekpost. De meest opvallende aftrekposten zijn de arbeidskorting, kinderkortingen, alimentatiebetalingen en werkgerelateerde uitgaven.

Per kind geldt er een heffingskorting van € 2208 (1e en 2e kind), € 2280 (3e kind) en € 2580 (4e en volgend kind). Er is een aftrekpost voor het onderhouden van een kind van € 2184 en een extra aftrekpost van € 1320 als het kind gebruikmaakt van onderwijs. Als ouders kiezen voor het splitsingsstelsel worden deze

aftrekposten verdubbeld. Als het totaal van de kindgerelateerde kortingen kleiner is dan de toepasbare aftrekposten, mag de belastingplichtige alleen de aftrekposten verzilveren. Steeds geldt dat alleen de fiscaal meest voordelige optie mag worden gebruikt. De verdubbeling geldt ook voor alleenstaande ouders die geen alimentatie krijgen. De alleenwonende ouder met een kind die aanspraak kan maken op de kinderkortingen, krijgt een extra aftrekpost van € 1308.

4.4 Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen

Naast bovengenoemde fiscale regelingen krijgen gezinnen met kinderen een kinderbijslag van € 154 per kind per maand (vanaf het vierde kind € 179 per maand). Voor het tweede kind geldt een 'Geschwisterbonus' die wordt uitbetaald tot aan de leeftijd van 24 maanden van het oudste kind.

Voor armoedebestrijding onder gezinnen met kinderen gelden extra regelingen zoals een toeslag voor ouders met weinig inkomen van maximaal € 140 per maand. Deze wordt uitbetaald voor ongehuwde kinderen tot aan de leeftijd van 25 jaar. Een alleenstaande ouder die geen alimentatie ontvangt krijgt een extra toeslag.

Er is een ruimhartig pakket aan betaalde en onbetaalde verlof- en zorgregelingen voor ouders.

Naast armoedebestrijding is verhoging van het geboortecijfer één van de doelstellingen van het Duitse gezinsbeleid. Daarom wil de Duitse regering het moeders gemakkelijker maken om arbeid en zorg te combineren. De laatste jaren is veel gedaan om de beschikbaarheid en toegankelijkheid van kinderopvang te verbeteren. Er is een tegemoetkoming in de kosten van kinderopvang via een belastingkorting.

4.5 Verschilt de belastingdruk naar gelang de inkomensaanbreng in een samenlevingsvorm?

Door het splitsingsstelsel maakt het voor gehuwden niet uit wie in welke mate het inkomen aanbrengt. Alle inkomsten worden bij elkaar opgeteld en door tweeën gedeeld. Ongehuwden met kinderen worden individueel in de belastingheffing betrokken. Iedere werkende partner doorloopt voor zich het progressieve tariefstelsel. Belastingregelingen voor kinderen van niet-gehuwden kunnen nadeliger uitpakken dan voor gehuwden die kiezen voor het splitsingsstelsel. Zij mogen aftrekposten soms verdubbelen. Ongehuwden hebben dit voordeel niet.

In Duitsland is het traditionele kostwinnersmodel fiscaal gezien het best af. Naast de hiervoor genoemde zaken, speelt ook de sociale zekerheid een rol. Een kostwinner met een twee maal modaal inkomen betaalt veel minder voor de sociale zekerheid dan een tweeverdienersgezin met hetzelfde totale inkomen. Hiermee neemt Duitsland een afwijkende plaats in ten opzichte van andere lidstaten van de Europese Unie.

5 Frankrijk

5.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

Frankrijk heeft een splitsingsstelsel waarbij de splitsingscoëfficiënt wordt bepaald door het aantal gezinsleden. Zo geldt voor een echtpaar met twee kinderen de splitsingsfactor 3. Bij een gezinsinkomen van € 30.000 wordt de belastingdruk berekend over een inkomen van €10.000 en dan vervolgens vermenigvuldigd met de factor 3. Met het progressieve tarief in Frankrijk levert dit direct voordeel op. Bovendien wordt ook de belastingvrije voet driemaal benut. Er zijn wel maximumbedragen voor het toerekenen van inkomen aan kinderen.

Het splitsingsstelsel geldt voor gehuwden en voor partners met een samenlevingscontract (PACS). Ongehuwd samenwonenden en alleenstaanden worden individueel belast. Kinderen tot 21 jaar tellen mee voor de splitsingsfactor. De eerste twee kinderen mee voor 0,5. De daaropvolgende kinderen voor 1. Zo komt de splitsingsfactor voor gehuwden met drie kinderen uit op 4. Bij iedere gezinssituatie hoort dus een splitsingsfactor en een maximaal bruto inkomen waarvoor deze splitsingsfactor geldt.

5.2 Aftrekposten

Er is een aftrekpost voor werkgerelateerde uitgaven van 10% van het salaris, met een minimum van € 415 en een maximum van € 13.948. Ook voor het levensonderhoud van kinderen (met een maximum van € 2.300) is een aftrekpost. Alimentatiebetalingen zijn onder bepaalde voorwaarden aftrekbaar. Voor gehandicapten die betaald werk doen, is er een aftrekpost van maximaal € 2.276.

5.3 Belastingkortingen

Frankrijk heeft een werkbonus, de Franse variant op de Earned Income Tax Credit. Voor schoolgaande kinderen geldt afhankelijk van het scholingsniveau per kind een belastingkorting tussen de € 61 en

€ 183. Kosten voor kinderopvang van kinderen jonger dan 7 jaar zijn voor 50% aftrekbaar met een maximum van (netto) € 1.150. Er is ook een aftrekpost voor het salaris van huishoudelijke hulp. Voor medische uitgaven zijn geen belastingfaciliteiten.

5.4 Tariefstructuur

De tariefstructuur van de inkomstenbelasting in Frankrijk is progressief. Daarnaast wordt apart belasting geheven voor sociale voorzieningen. Als de totale belastingdruk van beide heffingen meer is dan 50% van het jaarinkomen, kan teruggave worden gevraagd.

5.5 Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen

Frankrijk heeft een expliciet gezinsbeleid met allerlei kindgerelateerde financiële voorzieningen, zoals kinderbijslag, bijdragen voor de kosten van de lagere school, aanvulling van het inkomen van alleenstaande ouders tot het minimuminkomen, geboortetoelage, vader- en ouderschapsverlof, kinderopvang, enzovoort. Werknemers die drie of meer kinderen hebben opgevoed, krijgen extra basispensioen.

5.6 Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?

Ja, gehuwden met kinderen benutten de werking van het Franse stelsel optimaal. De aanbreng van de gezinsinkomens is onder dit stelsel niet relevant, maar het is wel voordelig wanneer beide partners betaalde werkzaamheden verrichten. In de inkomstenbelasting houden de Fransen nadrukkelijk rekening met kinderen. De focus van het Franse stelsel ligt op gezinsdraagkracht.

6 Verenigd Koninkrijk

6.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

De inkomstenbelasting in het Verenigd Koninkrijk (VK) sluit aan bij de individuele draagkracht van een belastingplichtige. De grondslag van deze belasting is vergelijkbaar met de Nederlandse. Loon en winst zijn de belangrijkste onderdelen van het belastbare inkomen. In tegenstelling tot Nederland is in het VK de eigen woning niet relevant voor de inkomstenbelasting. Of iemand gehuwd is of niet maakt geen verschil voor de fiscale behandeling van het individuele inkomen.

In het VK is er sprake van een *couple penalty*. Gezamenlijk wonen is financieel niet voordelig. Uit onderzoek blijkt dat 95% van de alleenstaanden met kinderen hiermee te maken heeft wanneer ze trouwen of gaan samenwonen. Dit komt deels door de heffingskortingen van de inkomstenbelasting.

6.2 Aftrekposten

Bijna alle aftrekposten in het VK zijn strikt persoonlijk en kunnen niet worden overgedragen aan de fiscale partner. De afgelopen 45 jaar is de belastingdruk op een alleenstaande zonder kinderen en met een gemiddeld inkomen eigenlijk niet veranderd. Voor de alleenverdienende gehuwde met twee kinderen en een inkomen tussen £ 25.000 en £ 34.000 is in dezelfde periode de belastingdruk verdubbeld (£ 0,88 = € 1).

6.3 Tariefstructuur

De inkomstenbelasting in het VK heeft een progressieve tariefstructuur. Naast inkomstenbelasting dragen werknemers ook bij voor de sociale zekerheid.

6.4 Aftrekposten

Er is een algemene aftrekpost van £ 7.475 voor inkomens lager dan £ 100.000. Daarboven wordt deze aftrekpost afgebouwd. Voor ouderen is de aftrekpost hoger.

Verder is er bijvoorbeeld een aftrekpost voor blinden en voor gehuwden van 75 jaar of ouder. Werkgerelateerde kosten kunnen onder voorwaarden aftrekbaar zijn. Alimentatiebetalingen zijn niet aftrekbaar.

6.5 Belastingkortingen

Er zijn twee belangrijke kortingen: de kinderkorting (*Child Tax Credit*) en de arbeidskorting (*Working Tax Credit*).

De *Working Tax Credit* (WTC) is eigenlijk een belastingtoelage op basis van het aantal uren verrichtte betaalde arbeid en geldt voor werknemers en ondernemers. Mensen van 25 jaar en ouder moeten minimaal 30 uur per week werken. Voor 16-jarigen en ouder geldt dat zij minimaal 16 uur per week moeten werken om voor de WTC in aanmerking te komen. Dit minimum geldt ook voor mensen met een beperking. Het minimum van 16 uur per week geldt verder voor werknemers van 50 jaar of ouder. Degene die voor kinderen zorgt en 16 jaar of ouder is, moet ook minimaal 16 uur per week arbeidsinkomsten hebben om in aanmerking te komen voor de WTC. De omvang van de WTC hangt af van het aantal gewerkte uren, de aanwezigheid van kinderen, de leeftijd van de werkende en bijzondere omstandigheden.

De *Child Tax Credit* (CTC) is een soort belastingkorting voor families met lage of middelmatige inkomens met kinderen. Ook ouders die niet werken, kunnen aanspraak maken op deze korting (feitelijk een negatieve inkomstenbelasting). Kinderen jonger dan 16 jaar en kinderen tot 19 jaar die voltijds onderwijs volgen komen standaard in aanmerking voor de CTC. De omvang is afhankelijk van het bruto inkomen, het aantal kinderen, de gezinssituatie (alleenstaand of met partner), of en hoeveel er wordt gewerkt, of er betaald wordt voor

kinderopvang en of het al dan niet een gehandicapt kind betreft. De standaardkorting is £ 545. Voor ieder kwalificerend kind geldt een korting van £ 2555. Voor een gehandicapt kind geldt een extra korting van £ 2800 en in het geval van een ernstige handicap nog eens £ 1130.

Voor een niet-werkende met kinderen zijn de belastingkortingen het hoogst bij een inkomen van £ 15.000. Daarna loopt de maximale omvang van de kortingen terug. Vanaf £ 45.000 is de omvang nihil. Voor werkenden gelden afhankelijk van het aantal gewerkte uren, de aanwezigheid van kinderen weer andere maxima. De structuur is steeds hetzelfde: als het inkomen stijgt, nemen de belastingkortingen af.

6.6 Tariefstructuur

De inkomstenbelasting in het VK heeft een duidelijke progressieve tariefstructuur. Het belastingstelsel en de sociale zekerheid in het VK hebben een herverdelende werking.

6.7 Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen

Het VK heeft geen samenhangend gezinsbeleid. Gezinsondersteunende maatregelen zijn inkomensafhankelijk en gericht op armoedebestrijding en op steun aan (ouders met) kinderen met een handicap. Enkele regelingen zijn kindertoeslag, geboortetoeelage (als ouders een uitkering ontvangen), moederschaps-, vaderschaps- en ouder-schapsverlof. Er zijn financiële voorzieningen voor kinderopvang voor ouders met lage inkomens.

6.8 Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?

Het VK heeft een geïndividualiseerde inkomstenbelasting met een progressief tariefstelsel. Samen met de WTC maakt dit het tweeverdienerschap lucratief. In naam is het stelsel in het VK individueel, maar in de praktijk zijn er zogenaamde *couple penalties*.

Dit komt omdat niet alle regelingen gebaseerd zijn op het alleenstaande individu. Voor sommige inkomensondersteunende regelingen is het inkomen van de partner ook van belang. Daarnaast gelden voor sommige regelingen maxima die voor samenwoners minder dan twee maal het maximum van een alleenstaande bedragen. *Couple penalties* worden vooral veroorzaakt door inkomensondersteunende maatregelen als de CTC, de belastingkorting voor werkzoekenden en pensioenvoorzieningen.

Er is bewijs dat de gezinsvorming wordt beïnvloed door onder meer de *couple penalties*, maar het bewijs is niet indrukwekkend en de impact is klein. Er is meer overtuigend bewijs van misbruik van de *couple penalties*, door bijvoorbeeld aan te geven dat men alleenstaand is terwijl men samenwoont.

Duidelijk blijkt dat een alleenstaande met een lager dan gemiddeld inkomen en met een of meer kinderen fiscaal het meest gunstig wordt behandeld. Het verschil in belastingdruk met een alleenstaand, kinderloos iemand met hetzelfde inkomen is groot.

7 Zweden

7.1 Gezinsinkomen of individueel inkomen?

Partners worden in Zweden afzonderlijk belast voor alle inkomsten. Er is dus een individuele heffing.

7.2 Tariefstructuur

De tariefstructuur van de inkomstenbelasting in Zweden is duidelijk progressief van 14% voor inkomens tot en met SEK 50.000 (€ 1 = SEK 9,2) tot 38% voor inkomens boven de SEK 500.000. Daarnaast betalen Zweden nog premies voor sociale zekerheid van ongeveer 30%. Dat maakt dat het hoogste marginale tarief in Zweden 70% is.

7.3 Belastingkortingen

Zweden heeft een algemene heffingskorting van maximaal SEK 33.000 die terugloopt tot SEK 12.600 als het inkomen de hoogste tariefschijf nadert.

Voor werkenden geldt sinds 2007 een *Earned Income Tax Credit* (EITC). Deze arbeidskorting verlaagt de belastingdruk voor werknemers met lage inkomens. De EITC dempt de belastingtarieven. Het progressieve karakter blijft behouden.

7.4 Aftrekposten

Kosten voor woon-werkverkeer en andere werkgerelateerde uitgaven kunnen worden afgetrokken als ze hoger zijn dan een bepaalde drempel.

Ouders krijgen, onafhankelijk van het inkomen, een toeslag per kind. Voor ieder volgend kind is de toeslag hoger. Voor het vijfde en daaropvolgende kind is de toeslag SEK 25.200 (€ 2740).

Er is geen aftrek voor medische uitgaven. Gezondheidszorg wordt bekostigd door de staat. Diensten in de huishouding zijn onder voorwaarden en tot een bepaald maximum aftrekbaar.

7.5 Fiscale en niet-fiscale regelingen voor gezinnen en kinderen

Kinderopvang en andere voorzieningen voor ouders zijn in Zweden ruim beschikbaar, vanuit de doelstelling van gelijke kansen voor mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt. Iedere ouder krijgt recht op 450 dagen 'ouderschapsverlof'. Er is kinderbijslag en er zijn allerlei toeslagen. Bijvoorbeeld voor grote gezinnen, gezinnen met lage inkomens en gezinnen met gehandicapte kinderen. De staat stelt zich garant voor de alimentatie voor kinderen van gescheiden ouders.

7.6 Verschilt de belastingdruk naar gelang de samenlevingsvorm?

De inkomstenbelasting in Zweden is helemaal individueel. Het tariefstelsel is progressief en door de arbeidskorting wordt werken erg aantrekkelijk gemaakt. Verder gelden er voor kinderen uitgebreide voorzieningen en kan zelfs voor ingehuurde arbeid ten behoeve van huishoudelijke taken een aftrekpost worden geclaimd.

De samenlevingsvorm doet er niet toe: gehuwden krijgen dezelfde fiscale behandeling als iedere andere belastingbetaler. Dit is ook terug te vinden in de belastingdruk. Gezinnen met kinderen betalen hetzelfde bedrag aan belastingen in vergelijking tot gezinnen met hetzelfde inkomen maar zonder kinderen. De kindertoeslag maakt het verschil. Daardoor hebben gezinnen met kinderen netto meer te besteden.

8 Vergelijkingen

8.1 Verschillen in belastingstelsel

Verschillen tussen de onderzochte landen komen naar voren in de keuze voor de belastbare eenheid: gezin versus individu. Stelsels die te boek staan als individualistisch hebben op sommige punten weer kenmerken van een gezinsbelasting. Ook de tariefstelsels en de arbeidsgerelateerde belastingdrukverlagende regelingen verschillen.

Verschillende splitsingsstelsels

Sommige splitsingsstelsels staan alleen open voor gehuwden, zoals in Duitsland. Andere splitsingsstelsels staan ook open voor andere samenlevingsvormen, zoals in Frankrijk. In sommige landen is het splitsingsstelsel verplicht voor bepaalde samenlevingsverbanden, elders kun je ervoor kiezen, zoals in Duitsland. Weer een ander verschil is de benadering van het stelsel. Frankrijk heeft een familiegeoriënteerd splitsingsstelsel, Duitsland een echtgenoot-georiënteerd splitsingsstelsel.

Maximale marginale belastingtarieven (%) inkomstenbelasting enkelverdiener zonder kinderen

Land	Hoogste marginale tarief IB
Duitsland	47,5
Frankrijk	49,8
Nederland	50,0
Verenigd Koninkrijk	51,0
Zweden	56,5

***Tabel 4** – Maximale marginale tarieven inkomstenbelasting in vijf EU-lidstaten*

Marginale belastingtarieven eenverdiener zonder kinderen, in percentages van het gemiddelde bruto inkomen per land

Inkomens-niveau → Land ↓	67%	100% (= modaal)	133%	167%
Duitsland	46,7	51,8	51,9	44,3
Frankrijk	31,7	31,7	42,3	42,3
Nederland	43,3	41,7	50,1	50,1
Verenigd Koninkrijk	31,0	31,0	41,0	41,0
Zweden	28,5	31,5	51,5	56,5

Tabel 5 – Marginale tarieven (%) inkomstenbelasting bij verschillende inkomensniveaus in vijf EU-lidstaten.

Tabel 5 laat enkele bijzonderheden in de besproken landen zien als het gaat om belastingdruk naar inkomensniveau. De oplopende belastingdruk in Duitsland daalt ineens bij een inkomen van 167% van het gemiddelde. In Nederland is de belastingdruk op het gemiddelde inkomen lager dan dat op een inkomen ter grootte van 67% daarvan. De oplopende belastingdruk in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk kunnen het best worden verklaard door oplopende tariefschijven en het afbouwen van inkomensafhankelijke regelingen. Ten slotte laat de tabel duidelijk zien dat Zweden de sterkst oplopende belastingdruk heeft. Het laagste én het hoogste tarief in de tabel zijn van Zweden. Tevens is dit land het enige met vier verschillende belastingdrukpercentages in deze tabel.

8.2 Verschillen in arbeidsparticipatie

In tabel 6 op pagina 55 staan de gegevens over arbeidsparticipatie in de vijf besproken EU-lidstaten vermeld.

Wat opvalt

De arbeidsparticipatie is erg hoog in Nederland. Voor vrouwen is dat cijfer mondiaal zelfs één van de hoogste. Ook in Zweden is de arbeidsparticipatie zeer hoog. Het Verenigd Koninkrijk heeft veel

eenoudergezinnen. Toch is de arbeidsparticipatie onder vrouwen in VK hoger dan in Frankrijk.

Land	Arbeidsparticipatiegraad vrouwen in %	In deeltijd werkenden in %
Duitsland	66,2	45,3
Frankrijk	60,1	29,8
Nederland	71,5	75,8
Verenigd Koninkrijk	65,0	42,5
Zweden	70,2	41,2
EU-15	59,9	37,0

Tabel 6 – Overzicht arbeidsparticipatie van vrouwen in vijf EU-lidstaten

Nederland is van de vijf besproken landen ook koploper voor in deeltijd werkende vrouwen. En ook hier scoort Frankrijk het laagst. De overige drie landen hebben ongeveer hetzelfde aandeel vrouwen die in deeltijd werken.

Is er een verband tussen de belastingstelsels en de arbeidsparticipatie van vrouwen in de onderzochte landen?

Er lijkt geen verband te zijn tussen belastingstelsels en arbeidsparticipatie van vrouwen. Zweden heeft de hoogste marginale tarieven én een heel hoge arbeidsparticipatie.

Frankrijk heeft met een familiesplitsingsstelsel een lagere arbeidsparticipatie, maar wel beduidend meer voltijds werkende vrouwen dan de vier andere landen. De uitkomsten in Duitsland (splitsingsstelsel) en het Verenigd Koninkrijk (individualistisch stelsel) lijken opvallend genoeg veel op elkaar.

Het is dus niet mogelijk om algemene conclusies aan de resultaten te verbinden. Blijkbaar zijn andere factoren doorslaggevend om te verklaren waarom het ene land een hogere arbeidsparticipatie heeft dan het andere. Ook valt niet af te leiden waarom vrouwen in verschillende landen juist vaker kiezen voor deeltijdbanen.

Wat de cijfers over arbeidsparticipatie niet zeggen

Soms wordt gesuggereerd dat de arbeidsparticipatie in Scandinavische landen zo hoog is omdat de kinderopvang zwaar wordt gesubsidieerd. Maar die kinderopvang wordt gefinancierd met belastinggeld. Hoge belastingtarieven kunnen het gevolg zijn van riantere regelingen. Wat was er eerder: de stijgende arbeidsparticipatie of de verbeterde kinderopvangmogelijkheden? Van Denemarken is bekend, dat eerst steeds meer vrouwen gingen werken om vervolgens van de overheid gedaan te krijgen dat er betere kinderopvangvoorzieningen kwamen. Stijgende arbeidsparticipatie kan dus in gang zijn gezet door voorafgaande verbetering van kinderopvangmogelijkheden, maar dit is niet noodzakelijk het geval.

Ook door andere factoren (los van overheidssturing) is de arbeidsparticipatie toegenomen: technologische ontwikkelingen die huishoudelijk werk vergemakkelijken, een gestegen opleidingsniveau en een dalende vruchtbaarheid.

Landen meten de arbeidsparticipatie op verschillende manieren. In Scandinavische landen kunnen moeders langdurig verlof opnemen, terwijl ze toch bij de beroepsbevolking worden gerekend. Dit vertroebelt de betekenis van de cijfers.

Van arbeidsparticipatie wordt over het algemeen gesproken bij meer dan één uur betaalde arbeid per week. Dat maakt dat het percentage al snel omhoog schiet. Nederland heeft bijvoorbeeld veel in deeltijd werkende vrouwen. Als werken vanaf één uur per week al meetelt, is het de vraag hoe getrouw de cijfers de werkelijkheid weergeven.

8.3 Verschillen in belastingdruk

Het overzicht dat in tabel 7 op pagina 57 staat weergegeven, laat de werking van de verschillende belastingstelsels zien. Duitsland behandelt gehuwden fiscaal vriendelijker dan singles, net als Frankrijk. Bij een gelijke samenstelling van het huishouden is de belastingdruk op het bruto inkomen voor gehuwden lager dan voor ongehuwden. Het belastingstelsel in deze landen beloont daarmee niet alleen de zorgplicht voor de kinderen, maar ook die voor de echtgenoot zonder inkomen.

Samenstelling huishouden → Land ↓	Single, geen kind	Single, met twee kinderen	Gehuwde eenverdiener, geen kinderen	Gehuwde eenverdiener, met twee kinderen
Duitsland	39,2	26,8	31,0	19,6
Frankrijk	27,8	18,1	23,9	17,5
Nederland	31,9	18,1	28,1	23,8
Verenigd Koninkrijk	25,5	19,0	25,5	19,0
Zweden	24,7	17,3	24,7	17,3

Tabel 7 - Gemiddelde belastingdruk (in %) op bruto inkomen in vijf EU-lidstaten, uitgesplitst naar samenstelling huishouden, single en gehuwd.

Ook in Nederland wordt een single zonder kinderen zwaarder belast dan een gehuwde zonder kinderen. Maar tegenstrijdig daarmee is dat een single met twee kinderen fiscaal beter af is dan een gehuwde eenverdiener met twee kinderen. In het individualistische stelsel van het Verenigd Koninkrijk heeft, bij gelijke inkomens, een single zonder kinderen dezelfde belastingdruk als een gehuwde zonder kinderen. Met twee kinderen in het huishouden blijkt de belastingdruk opnieuw hetzelfde voor de gehuwde en de ongehuwde (dit zou bij hogere inkomens anders kunnen zijn). In Zweden geldt hetzelfde, met als kanttekening dat dit land het meest individualistische stelsel heeft. Bij een andere hoogte van het inkomen is er waarschijnlijk geen verschil in belastingdruk tussen de single en de gehuwde eenverdiener (bij een gelijke samenstelling van het huishouden uiteraard).

9 Conclusies en beleidsaanbevelingen

9.1 Beantwoording onderzoeksvragen

De centrale vraag voor dit onderzoek is hoe individuen en gezinnen in de inkomstenbelasting moeten worden betrokken met het oog op een zo evenredig (rechtvaardig) mogelijke belastingheffing.

Er zijn voor- en nadelen aan de mogelijkheden om problemen met de verschillende behandelingen van samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting tegen te gaan. Voor de inkomstenbelasting kan zowel een progressieve tariefstructuur als een vlaktaks worden verdedigd, al is er een voorkeur voor progressie. Progressie kan ook worden opgevat als compensatie voor het hogere profijt dat rijkere hebben van de overheid. Een ander belangrijke conclusie uit het voorgaande is, dat gezinsdraagkracht het meest juiste aanknopingspunt is.

Het vermeende effect op de arbeidsparticipatie moet in ieder geval met een korrel zout worden genomen. De uitkomsten in de onderzochte landen tonen op dit punt geen verband met de financiële prikkels in de fiscale sfeer.

Splitsingsstelsel of vlaktaks?

Een splitsingsstelsel heeft de voorkeur boven een vlaktaks. Vooral om de volgende drie redenen:

1. In een splitsingsstelsel komt de gezinsdraagkracht als heffingsobject het best tot uitdrukking;
2. Het splitsingsstelsel is de meest geschikte optie om de progressieve tariefstructuur te behouden;
3. Het splitsingsstelsel voorkomt de arbitrage met het toerekenen van inkomensbestanddelen omdat partners elk belastbaar voordeel voor 50% in hun aangifte moeten verwerken. Tegelijkertijd vervalt de discriminatie van arbeidsinkomsten

waarmee immers niet de fiscaal meest gunstige toerekening op gezinsniveau kon worden toegepast, in tegenstelling tot andere inkomensbestanddelen.

Het meest geschikt lijkt ons het splitsingsstelsel met coëfficiënt 2. Bij een andere coëfficiënt kan een soort forfaitaire heffing ontstaan. Het huidige partnerbegrip leent zich voor voortzetting. Het is een gemakkelijk te controleren, formeel criterium.

De bestaande Wet IB 2001 kan redelijk eenvoudig worden omgebouwd tot een splitsingsstelsel. Dit zal naar verwachting een budgettaire derving met zich meebrengen. Die ruimte kan worden gevonden in een flinke stroomlijning van de huidige heffingskortingen. Wanneer een splitsingsstelsel omarmd wordt, kunnen alle huidige heffingskortingen vervallen. Er zou één heffingskorting moeten overblijven om het bestaansminimum onbelast te laten. Aftrekposten hebben een heel ander karakter. Daaruit blijkt wel de draagkrachtgedachte, zodat die kunnen blijven bestaan. Een uitzondering geldt voor de aftrek van uitgaven voor monumentale panden (afdeling 6.8).

Ook kan gedacht worden aan het verbreden van de belastbare grondslag. Ruimte zou gevonden kunnen worden in het beperken of schrappen van de hypotheekrenteaftrek. Doorschuif faciliteiten voor ondernemingen in de inkomstenbelasting (én in de Successiewet) kunnen worden geschrapt of versoerd.

Ook de vlaktaks is, als *second best*, het overwegen waard. Een vlaktaks met maar één tarief kan hetzelfde resultaat hebben als een splitsingsstelsel: het gezamenlijk inkomen wordt dan inkomensaanbreng-neutraal belast. De heffingskorting voor het bestaansminimum moet dan wel overdraagbaar zijn. De prikkel om vermogensbestanddelen op naam van de minst verdienende partner te zetten, valt hiermee weg. Ook bij invoering van een vlaktaks moeten aftrekposten en heffingskortingen verder worden opgeschoond. Een haalbaar geacht tarief is 38%.

De derde mogelijkheid is de invoering van een sociale vlaktaks met twee tarieven. De splitsing is gewenst wanneer de ene partner aanloopt tegen het toptarief en de andere partner niet. De hoogte van het toptarief moet idealiter niet hoger zijn dan 50%. Van de belastbare werkzaamheden blijft dan in ieder geval meer dan de helft over om vrij te besteden. Tarieven boven de 50% schijnen ook te leiden tot meer arbitrage of het ontduiken van belastingen.

Individueel inkomen of gezinsinkomen?

Nederland heeft een stelsel met veel individuele trekken dat soms aansluit bij de gezinssituatie. Gehuwden zijn automatisch fiscaal partner. Ongehuwden onder omstandigheden ook. Voor de inkomstenbelasting maakt het verschil of je wel of geen fiscaal partner bent. Zeker voor een enkelverdiener is dit erg relevant. Vanwege de overdraagbare heffingskorting die wordt afgebouwd, maakt het voor de belastingdruk een groot verschil wanneer beide partners werken. De aanwezigheid van kinderen verlaagt de belastingdruk.

Op welke manieren kunnen belastingplichtigen in de heffing worden betrokken en wat zijn de voor- en nadelen van de verschillende systemen?

In hoofdlijn zijn er twee mogelijkheden: of het individuele inkomen of het gezinsinkomen wordt belast.

Voor een individualistische inkomstenbelasting geldt dat loonheffing vaak eindheffing is en dat de maatschappelijke ontwikkelingen worden gevolgd. Maar het brengt toerekeningsvraagstukken met zich mee, zet aan tot arbitragemogelijkheden en strijdt met de horizontale gelijkheid.

Bij een splitsingsstelsel verdwijnt het progressienadeel voor de enkelverdiener, er is niet langer keuzevermogen, het is in lijn met het draagkrachtbeginsel en het sluit aan bij het civiele recht. Nadelen van een splitsingsstelsel zijn: de afbakening van

kwalificerende partners, het vermeende arbeidsparticipatie-belemmerende karakter, de bevoordeling van gehuwde enkel-verdieners met hoge inkomens en de budgettaire nadelen bij de overstap als die niet op een andere manier worden gecompenseerd.

Welke tariefstructuren zijn er en hoe verhouden die zich tot het draagkrachtbeginsel?

Er zijn drie tariefstructuren: degressief, progressief en proportioneel. De degressieve tariefstructuur is niet goed verenigbaar met de maatschappelijke notie van draagkracht. De progressieve en de proportionele tariefstructuur zijn verdedigbaar, maar de progressieve heffing heeft de voorkeur, omdat die het meest aansluit bij de maatschappelijke notie van rechtvaardigheid. De sterkste schouders dragen dan de zwaarste lasten. Hier komt nog het argument bij dat het relatieve profijt dat mensen hebben van de overheid groter is naar de mate van de omvang van bezittingen en inkomen. Daarnaast sluit een progressieve heffing goed aan bij de Bijbelse notie van solidariteit: wie veel rijkdom heeft ontvangen, heeft de ethische plicht om ook minder welvarenden daarin te laten meedelen.

Hoe vindt tegemoetkoming in de kosten van kinderen plaats?

In de inkomstenbelasting zijn er enkele regelingen die gebonden zijn aan het hebben van kinderen van een bepaalde leeftijd. Ook is er kinderbijslag.

9.2 Lessen uit de vergelijking met andere landen

Welke lessen voor het gezinsvriendelijker maken van de inkomstenbelasting in Nederland kunnen we leren van de fiscale behandeling van gezinnen en kinderen in de Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden?

In het Verenigd Koninkrijk (VK) en Zweden is net als in Nederland de focus van de inkomstenbelasting verschoven van het gezin naar het individu. Ondanks dat het VK het belastingrecht voor de natuurlijke personen sterk heeft geïndividualiseerd, zitten er nog steeds

elementen in van een gezamenlijke heffing. Het Zweedse stelsel is van de onderzochte landen het meest consequente voorbeeld van een individueel stelsel.

Het Franse splitsingsstelsel lijkt prachtig, maar blijkt bij nader inzien gecompliceerd. Aan alle kanten moet rekening worden gehouden met beperkingen op het splitsingsvoordeel. Het idee is goed, maar de uitwerking ervan doet de glans verbleken.

De elementen die de belastinggrondslag verlagen zijn in de onderzochte landen vaak min of meer dezelfde. Er zijn aftrek-mogelijkheden voor alimentatie, voor gemaakte arbeidskosten en voor kinderen. Voor gehandicapte kinderen is er vaak ook een afzonderlijke aftrekpost.

Wie is het heffingssubject in het inkomstenbelastingstelsel? Ligt de focus op het individuele inkomen of op het inkomen van het samenlevingsverband?

Duitsland heeft een optioneel splitsingsstelsel voor gehuwden. Andere samenlevingsvormen worden individueel belast. In Frankrijk geldt een familiesplitsingsstelsel dat openstaat voor gehuwden en PACS (geregistreerd partnerschap). Overige samenlevingsvormen worden individueel belast. Het Verenigd Koninkrijk heeft een individuele heffing, met elementen van gezamenlijkheid. Zweden heeft de meest individuele heffing van de onderzochte landen.

Zijn er fiscale stimulansen voor gezinnen binnen het stelsel en hoe zijn die vormgegeven?

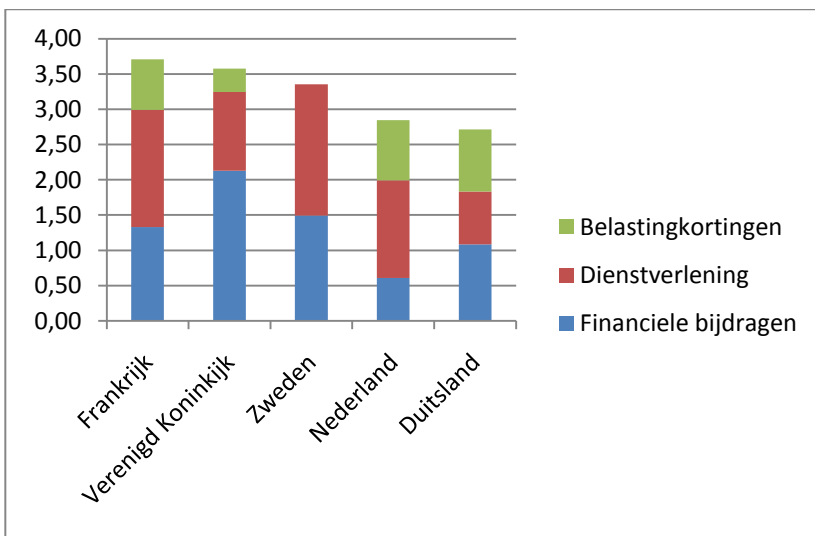
Het Duitse splitsingsstelsel is op zichzelf al een stimulans voor het gezin. Daarnaast zijn er in Duitsland kinderkortingen en bestaat er een regeling voor alimentatie. In Frankrijk houdt het splitsingsstelsel rekening met de aanwezigheid van kinderen. Er is dan een hogere splitsingsfactor. Verder heeft Frankrijk een aftrekpost voor uitgaven voor het levensonderhoud van kinderen en zijn er belastingkortingen voor schoolgaande kinderen. Het Verenigd Koninkrijk heeft een inkomensafhankelijke belastingkorting bij de aanwezigheid van kinderen. In Zweden zijn er enkele kind-

gerelateerde regelingen. Onafhankelijk van het belastbare inkomen krijgen ouders een bepaalde toeslag per kind.

Welke faciliteiten hebben de besproken belastingstelsels voor kinderen?

Alle vijf besproken landen hebben een regeling voor financiële steun voor arme gezinnen met kinderen en hebben afzonderlijke regelingen voor eenoudergezinnen. Duitsland en Frankrijk voeren een uitgesproken gezinsbeleid met genereuze regelingen rond de geboorte en hogere financiële steun voor gezinnen vanaf het derde en volgende kind. Zweden valt op door ruimhartige dienstverlening aan gezinnen, met name voor kinderopvang en ouderschapsverlof, maar er zijn nauwelijks belastingkortingen voor gezinnen met kinderen. Het Verenigd Koninkrijk is het meest genereus met kindgerelateerde financiële steun voor gezinnen, maar is terughoudender met belastingkortingen. Nederland heeft een hybride gezinsbeleid en is ronduit karig in de directe financiële steun voor gezinnen. De dienstverlening is relatief ruim (met name kinderopvang).

Onderstaand overzicht (Grafiek 8 op pagina 64) toont de overheidssteun voor gezinnen met kinderen uitgedrukt in het percentage van het Bruto Nationaal Product. De in deze studie besproken landen geven meer uit dan het gemiddelde van 33 OESO-landen (= 2,2%). Van de vijf weergegeven landen geeft Duitsland verhoudingsgewijs het minst uit aan steun voor gezinnen. Dit hangt samen met het relatief lage aantal kinderen in dit land. Dat Frankrijk aan kop gaat, zal geen verrassing zijn, gelet op de overige bevindingen in deze studie.

Grafiek 8 – Overheidssteun aan gezinnen, uitgedrukt in percentage van het Bruto Nationaal Product (gegevens 2007). Bron: OESO.

Wat is de belastingdruk van het gezin in vergelijking met niet-gehuwden met kinderen, met samenwoners zonder kinderen en met het individu?

In Duitsland is het traditionele kostwinnersmodel fiscaal het beste af. Belastingregelingen voor kinderen kunnen voor gehuwden voordeliger uitpakken dan voor niet-gehuwden.

Voor gezinnen met kinderen pakt het Franse splitsingsstelsel voordelig uit. Het individuele stelsel van het Verenigd Koninkrijk staat niet altijd neutraal ten opzichte van het huwelijk. Vaak is sprake van een *couple penalty*. De alleenstaande met kinderen wordt fiscaal het meest gunstig behandeld. In Zweden staat men afzijdig ten opzichte van de burgerlijke staat. Of iemand gehuwd is of niet, dat maakt niets uit.

9.3 Gesignaleerde (in)consistenties voor de Nederlandse situatie

Het Nederlandse inkomstenbelastingstelsel hinkt op twee gedachten. Enerzijds is de heffing gericht op het individu, anderzijds mogen bepaalde inkomensbestanddelen vrij worden toegerekend aan beide of aan één van de fiscale partners. Kijken we verder dan de belastingwetgeving, dan worden meerdere inconsistenties zichtbaar. Zo gaat de wetgever in de AWIR uit van een gezamenlijk inkomensbegrip, terwijl in andere onderdelen van de sociale zekerheid weer naar het individuele inkomen wordt gekeken.

Verder valt op dat het met de progressie in Nederland nogal meevalt – of tegenzit. De progressieve tariefstructuur van de inkomstenbelasting wordt in werkelijkheid niet of nauwelijks gerealiseerd. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat de Nederlandse wetgever steeds meer de nadruk is gaan leggen op de instrumentele functie van de belastingwetgeving. Daardoor heeft het draagkrachtbeginsel aan betekenis ingeboet. Met als gevaar dat de belastingopbrengsten onder druk komen te staan. Een voorbeeld is de bevordering van arbeidsparticipatie. Veel vrouwen blijken tevreden met hun huidige deeltijdbaan. Om vrouwen meer uren te laten werken, maakt de wetgever het werken lucratief met diverse belastingkortingen. Maar de kosten moeten wel tegen de baten worden afgewogen. Het is de vraag of (meer) fiscale sturing van de arbeidsparticipatie, voor zover die al enige gevolgen heeft, de schatkist niet meer kost dan dat het via de inkomstenbelasting oplevert.

9.4 Concrete beleidsaanbevelingen

Op basis van deze studie volgen hieronder zeven concrete aanbevelingen om het fiscale beleid met betrekking tot de inkomstenbelasting te verbeteren.

Aanbeveling 1

De overheid moet zich niet bemoeien met de keuze wie van de fiscale partners betaald werk verricht. Daartoe dient de wetgever een splitsingsstelsel, of *second best* een (sociale) vlaktaks in te voeren.

Aanbeveling 2

De wetgever dient het instrumentele gebruik van het belastingrecht in te ruilen voor een heldere, principiële, op draagkracht gebaseerde benadering. Het moet gaan om een rechtvaardige verdeling van de belastingdruk op basis van de juiste belastbare eenheid. Het huidige, met instrumentele doelstellingen overladen stelsel neemt de draagkrachtidee niet serieus. Dit ontnemt het zicht op de rechtsgrond van een inkomstenbelasting en ondermijnt dientengevolge de belastingmoraal.

Aanbeveling 3

Het oerwoud aan heffingskortingen en aftrekposten maakt het huidige stelsel tevens overmatig complex. Om iedereen gebruik te kunnen laten maken van de belastingdruk- of belastinggrondslagverlagende regelingen, moet eenvoud worden nagestreefd. Dit kan worden bereikt door het schrappen van veel bestaande voorzieningen en/of door het vervangen van verschillende regelingen in één overkoepelende korting of aftrekpost. Dit mag er echter niet toe leiden dat een zogenaamde negatieve inkomstenbelasting ontstaat.

Aanbeveling 4

De wetgever moet de inkomensbegrippen in de inkomstenbelasting en de sociale wetgeving verder uniformeren en consequent toepassen. Nu wordt soms naar het gemeenschappelijke inkomen gekeken, dan weer naar het individuele inkomen. Dit doet afbreuk aan de rechtvaardigheid van het belastingrecht. Alle regelingen moeten uitgaan van het gemeenschappelijke inkomen. Dit komt de kenbaarheid ten goede. Óf iemand is fiscaal partner en dat werkt door in alle fiscale en overige financiële regelingen, óf iemand is geen fiscaal partner en wordt individueel behandeld voor fiscaliteit en overige inkomensgerelateerde regelingen.

Aanbeveling 5

De arbeidskorting moet kritisch tegen het licht te worden gehouden. We pleiten voor terugkeer naar het oude arbeidskostenforfait. Ook de aftrek van de reële beroepskosten moet terugkeren in de wetgeving, met extra waarborgen om misbruik tegen te gaan. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen wat de ideale omvang van het standaard arbeidskostenforfait is. Er zou geen minimale en ook geen maximale arbeidskostenaftrek opgenomen moeten worden. Verder zou er (vanuit doelmatigheid) gekozen kunnen worden voor een drempel, zodat bijvoorbeeld de arbeidskosten die ten opzichte van de standaardaftrek de € 500 overschrijden, pas in mindering mogen worden gebracht.

Aanbeveling 6

De afbouw van de overdraagbare algemene heffingskorting moet worden stopgezet en er zou teruggekeerd moeten worden naar de vroegere, volledige overdraagbaarheid. De verschillen in belastingdruk tussen enkelverdieners en tweeverdieners zijn nu onrechtvaardig groot geworden. De exorbitante discriminatie tussen betaald werk en onbetaald werk moet worden beëindigd. Het maatschappelijk belang van het verrichten van onbetaalde werkzaamheden, waaronder het opvoeden van kinderen, mantelzorg en vrijwilligerswerk, wordt ernstig onderschat. De overheid moet zich niet bemoeien met de keuze wie van de fiscale partners (on)betaald werk verricht (en hoeveel uren per week).

Aanbeveling 7

De bevordering van arbeidsparticipatie van vrouwen heeft relativering. Ook zonder vergaande overheidsbemoeienis willen (gaandeweg meer) vrouwen betaald werk verrichten. Verdergaande stimulering gaat mogelijk direct ten koste van de schatkist. De grenzen aan fiscale stimulering lijken bereikt. Op grond van deze overwegingen zou de wetgever elk wetsvoorstel moeten afwijzen dat de arbeidsparticipatie van vrouwen nog verder wil bevorderen.

10 Epiloog

Dit commentaar belicht de behandeling van gehuwden in de inkomstenbelasting. Er valt nog meer te onderzoeken aan de Wet IB 2001. Bijvoorbeeld de problemen van box 3. Nagedacht zou moeten worden over de invoering van een duale inkomstenbelasting die heft over inkomsten en vermogenswinsten. Een inkomstenbelasting in combinatie met een reële vermogensrendementsheffing zou wel eens veel meer recht kunnen doen aan het draagkrachtbeginsel en rechtvaardiger zijn dan de huidige box 3. Nu heeft box 3 feitelijk een fictieve heffing die leidt tot een degressieve belastingdruk.

Ook zou nagedacht kunnen worden over het introduceren van een EITC in de inkomstenbelasting ter vervanging van bijna alle andere kortingen. Want kortingen en aftrekposten maken, hoewel goed bedoeld, een inkomstenbelasting steeds complexer. We moeten streven naar zo eenvoudig mogelijke inkomstenbelasting die expliciet rekening houdt met draagkracht en rechtvaardigheid, maar tegelijk begrijpelijk en verdedigbaar is. Wellicht kunnen de meeste kortingen en aftrekposten vervangen worden door een (flink opgewaardeerde) algemene heffingskorting en een bescheiden EITC. Ten slotte mag een onderzoek naar de juiste fiscale behandeling van de eigen woning niet ontbreken. Al langere tijd gaan stemmen op om de eigen woning te verplaatsen naar box 3. Zo worden bancaire producten die de hypotheekrenteaftrek in box 1 maximaal uitbuiten, niet langer interessant. Misschien is defiscalisatie een nog betere optie.

In een studie naar een complete blauwdruk van de ideale inkomstenbelasting moeten ook deze zaken worden betrokken. Nu hebben we nog maar één, zij het schrijnend en onrechtvaardig, aspect belicht.

Literatuur

Hieronder staat de geraadpleegde literatuur vermeld. Voor precieze referenties zij verwezen naar de volledige (achtergrond)studie die te vinden is op de website www.wi.sgp.nl.

Hoofdstuk 1 - Theoretisch kader

B. Akkerboom, 'Welke filosofie voor belasting heffen heeft de voorkeur?', *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, jaargang 42, 2010, nr. 3.
Alesina, A., A. Ichino & L. Karabarbounis, 'Gender Based Taxation and the Division of Family Chores', IZA discussion paper nr. 3233, December 2007.

Ludwig von Auer & Bettina Büttner, 'Taxing the Labor Income of Spouses', *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, JITE 162 (2006).

Patricia Apps, 'Family Taxation: An Unfair and Inefficient System', mei 2006.

E.W.M. van den Berg, 'Wegwijs in het splitsingsstelsel', in: *Christen-Democratische Verkenningen*, 10/1996.

L. Borghans, 'Grenzen aan het fiscaal stimuleren van arbeidsparticipatie', in: *TPEdigitaal*, derde jaargang, nr. 2, juni 2009.

A.L. Bovenberg & R.H.J.M. Gradus, 'Sociale vlaktaks als sluitstuk boxensystematiek', in: *Economisch Statistische Berichten* 96(4608), 15 april 2011.

A.L. Bovenberg & L.G.M. Stevens, 'Het fiscale stelsel van de toekomst', in: *Jaarboek Overheidsfinanciën 2010* van De Kam & Ros (red.), Sdu Uitgevers 2010.

A.L. Bovenberg & C.N. Teulings, 'Vlaktaks: voor- en nadelen', 'Vergezichten op een vlakke belasting', in: *De vlaktaks – naar een inkomstenbelasting met een uniform tarief?*, De Kam & Ros (red.), Willem Drees Stichting voor Openbare Financiën, 2006.

J.D. Brilman & H. Nijboer, 'Het fiscale stelsel vanuit gedragseconomisch perspectief', in: *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, nr. 1 2010.

Bucx (red.), *Gezinsrapport 2011 – Een portret van het gezinsleven in Nederland*, SCP-rapport, Den Haag, mei 2011.

C.L.J. Caminada, 'Inkomensbeleid', in: *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 2007, jaargang 39 nr. 1, p. 65-70.

- C.L.J. Caminada e.a., *Belasting met beleid*, Den Haag: Sdu 2007.
- C.L.J. Caminada, B. Goudswaard & H. Vording, 'Vergezichten op een vlakke belasting' in: *De vlaktaks – naar een inkomstenbelasting met een uniform tarief?*, De Kam & Ros (red.), Willem Drees Stichting voor Openbare Financiën 2006.
- G. Dales, *Om de vrijheid: een liberaal manifest*, 's-Gravenhage: VVD, 2005.
- Decoster A. & G. van Camp, 'Hoe vlak is onze taks? – Is een vlaktaks "fair"?', Universiteit van Leuven, september 2005.
- I. Dingelde, *International Comparison of Tax Systems and their Impact on the Work-Family Balancing*, 2000.
- Evers, De Mooij & Van Vuren, 'What Explains the Variation in Estimates of Labour Supply Elasticities?', CPB Discussion Paper no. 51, december 2005.
- C. van Ewijk e.a. 'Tien doelmatigheidsargumenten voor progressieve belastingen', in: *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, jaargang 35, 2003, nr. 1
- J.A.G. van der Geld, 'Het einde van het draagkrachtbeginsel', in: *Forfaitair* nr. 97, september 1999.
- William M. Gentry, 'Optimal taxation', in: *Encyclopedia of taxation and tax policy*, Cordes e.a., Washington 2005, p. 281-283.
- F.H.M. Grapperhaus, *Fiscaal beleid in Nederland van 1800 tot na 2000*, Deventer: Kluwer 1997.
- Jon Gruber & Emmanuel Saez, *The elasticity of taxable income: evidence and implications*, National bureau of economic research, working paper nr. 7512, januari 2000.
- N.C.G. Gubbels, *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting*, diss. Tilburg 2011.
- Castillo Guerra, Glashouwer & Kregting, *Tel je zegeningen*, NIM juli 2008.
- Arnold Heertje, 'Welvaart wordt niet gemeten door uitsluitend te kijken naar de in geld waardeerbare ontwikkeling van de nationale productie', in: *Echte economie*, Valkhof Pers 2007.
- M. Hellendoorn, *Kostwinners en verliezers. De consequenties van individualisering van inkomensvorming voor de economische positie van vrouwen (1950-1990). Een sociologische analyse* (diss. Amsterdam VU 2010).
- G. Holcombe, 'The Ramsey Rule Reconsidered', in: *Public Finance Review* nr. 6, november 2002, p. 562-578.
- H. Immervoll e.a., 'An Evaluation of the Tax-Transfer Treatment of Married Couples', in: *European Countries*, IZA discussion paper nr. 3965, januari 2009.

- C.A. de Kam, 'De sociale vlaktaks: gewogen en te licht bevonden', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, 2010/248.
- C.A. de Kam & A.P. Ros, 'Vlaktaks: lessen voor politici', 'Vergezichten op een vlakke belasting' in: *De vlaktaks – naar een inkomstenbelasting met een uniform tarief?*, De Kam & Ros (red.), Willem Drees Stichting voor Openbare Financiën 2006.
- Michael Keen, Yitae Kim & Ricardo Varsano, *The "Flat Tax(es)": Principles and Evidence*, IMF Working Paper 06/218, september 2006.
- W.J. de Langen, 'Progressie en inkomstenbelasting', in: *WPNR* 4127-4128, 1950.
- J.W.E. Litjens & C.P. Duinmaijer, 'Een vlaktaks in box 1: één uniform tarief, vele varianten', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, 2010/1301.
- T. Loenen, *Het gelijkheidsbeginsel*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1998.
- Glen Loutzenhiser, 'Income Splitting and Settlements: Further Observations on Jones v Garnett', in: *British Tax Review* 2007, nr. 6.
- Alan Macnaughton & Thomas Matthews, 'Is the Income-Splitting Tax Needed? Some Empirical Evidence', in: *Canadian Tax Journal* nr. 5, 1999.
- Volker Meer & Matthias Wrede, *Reducing the Excess Burden of Subsidizing the Stork: Joint Taxation, Individual Taxation, and Family Tax Splitting*, CESifo working paper nr. 2470, November 2008.
- Merens e.a., *Emancipatiemonitor 2010*, SCP & CBS, Den Haag, februari 2011.
- James A. Mirrlees, 'An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation', in: *Review of Economic Statistics*, 1971, 38, 175-208.
- O'Donoghue & Sutherland, 'Accounting for the family in European income tax systems', in: *Cambridge Journal of Economics* 1999, 23.
- E. Pommer e.a., *Minder voor het midden - Profijt van de overheid 2007*, Den Haag: SCP-rapport, 2011
- Portegijs e.a., *Verdeelde tijd – Waarom vrouwen in deeltijd werken*, SCP-rapport, Den Haag, november 2008.
- Porteijs & Keuzenkamp (red.), *Nederland deeltijdland – Vrouwen en deeltijdwerk*, SCP-rapport, Den Haag, februari 2008.
- F.P. Ramsey, 'A contribution to the Theory of Taxation', in: *Economic Journal*, vol. 37, 1927, p. 47-61.
- A.C. Rijkers, 'Een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21^e eeuw', in: *Er zal geheven worden – opstellen aangeboden aan prof. dr. S. Cnossen*, Albregtse, Bovenberg & Stevens, Deventer: Kluwer 2001.
- Herbert J. Schuetze, 'Income splitting among the self-employed', in: *Canadian Journal of Economics*, nr. 4, November 2006.

J. Slemrod & J. Bakija, *Taxing Ourselves*, Massachusetts: MIT Press 2004.

M.J.H. Smeets, 'Voorlopers van de draagkracht-heffingen', in: *Tractatus tributarii*, Haarlem:Tjeenk Willink 1949.

M. Stellinga, *De mythe van het glazen plafond*, Amsterdam: Balans 2009.

L.G.M. Stevens, *Het draagkrachtbeginsel*, Deventer: Kluwer 1980.

L.G.M. Stevens, *Solidair of solitair. De relevantie van de leefvorm voor het inkomensbeleid*, Deventer: Kluwer 1986.

L.G.M. Stevens, *Inkomstenbelasting 2001*, Deventer: Kluwer 2001.

L.G.M. Stevens, *Fiscale fascinatie*, Deventer: Kluwer 2006.

L.G.M. Stevens, *Basisboek belastingen*, Deventer: Kluwer 2007.

L.G.M. Stevens, *Fiscaal gezinsbeleid*, Deventer: Kluwer 2007.

L.G.M. Stevens, *Naar een solidaire participatiemaatschappij*, Deventer: Kluwer 2008.

L.G.M. Stevens, 'Fiscaal totaalinkomen en draagkrachtbeginsel anno 2011', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, 2011/1168.

Studiecommissie belastingstelsel, *Continuïteit en vernieuwing*, Den Haag 2010.

H. Sturman, *Van progressieve belasting naar vlaktaks – deel 1*, 7 november 2005. Zie ook: <http://www.meervrijheid.nl/?pagina=1283>.

J.M.H.F. Teunissen, 'Vrijheid, gelijkheid en belastingen', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, 2010/674.

Mark van de Velde, *Eerlijk is eerlijk – Wat een liberaal van de staat mag verwachten en van zichzelf moet vergen*, Wissenburg e.a., Den Haag: Teldersstichting 2011.

Gerriane Verheij, *De historische ontwikkeling van het verschil in belastingdruk tussen éénverdieners en tweeverdieners*, masterthesis Erasmus Universiteit Rotterdam, november 2010.

Maroesjka Versantvoort, 2009, 'Minder vrouwen aan de top door gezinsvriendelijk beleid', in: *Me Judice*, jaargang 2, 19 oktober 2009.

Vrooman e.a., *Armoedesignalement 2010 – Actuele gegevens over de armoede in Nederland*, SCP & CBS, Den Haag, december 2010.

J.N. van Vroonhoven-Kok & O.I.M. Ydema, 'Evenredig en rechtvaardig', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, 2001/1095.

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Het wachten moe. Evenredig en rechtvaardig. Een voorstudie naar een vlakke belasting; een vervolg op Herstel van draagkracht*, 's-Gravenhage 2001.

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Een sociale vlaktaks – Naar werkbare en begrijpelijke inkomstenbelastingen*, Den Haag 2009.

Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, *Samen de schouders eronder*, Amsterdam, 2008.

O.I.M. Ydema, 'Het afnemend grensnut van de progressie', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, 2004/1815.

O.I.M. Ydema, 'Het dilemma van de progressieve inkomstenbelasting', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, 2005/1319.

Hoofdstuk 2 - Het begon met de tienden...

C. Bastings, 'Belastingrecht en de geest van de wet – afscheidsrede prof. mr. R.H. Happé', in: *Weekblad Fiscaal Recht*, nr 6914, 14 juli 2011, p. 927-931.

K. Bringmann, 'Steuern und Fremdherrschaft. Judäa zur Zeit Jesu', in: U. Schultz (red.), *Mit dem Zehnten fing es an. Eine Kulturgeschichte der Steuer*, München z.j., p. 51-63.

J.H. Doeven, 'Belastingen', in: *Zicht*, jrg 5 (1979) nr. 3-4, p. 34-41.

A. Edersheim, *De Tempel*, Leiden 1997.

J.J. Graafland, *Het oog van de naald. Over markt, geluk en solidariteit*, Kampen 2007

R.H. Happé, *Belastingrecht en de geest van de wet – Een pleidooi voor een beginsel-benadering in de wetgeving*, Afscheidscollege 20 mei 2011, Tilburg University 2011.

H.J. Hooglander e.a., *Goedgezinde politiek. Nederlands gezinsbeleid in Europees perspectief*, Gouda: Guido de Brès-Stichting, 2006.

H.F. Massink e.a., *Dienstbaar tot gerechtigheid. SGP-visie op de aard en omvang van de overheidstaak*, Houten 1993

M.P. van Overbeeke, 'Instrumentele belastingheffing en waardig belastingrecht', in: B. Gijsbertsen e.a. (red.), *De terugkeer van de mens uit de ban van het cartesische denken*, Zoetermeer 1999, p. 111-128.

A. Pausch, 'Mehr Steuergerechtigkeit mit Hilfe der Bibel?', in: *Steuer und Wirtschaft*, nr. 2/1982, p. 101-110

P.H.D. van Ree, *Bijbel en belasting. Christelijke belastingmoraal*, Houten 2005, m.n. hoofdstukken 2-4.

J. Reugebrink, 'Geef de keizer, wat van de keizer is...', in: *Van Dijk Bundel. Opstellen aangeboden aan prof. dr. J.E.A.M. van Dijk ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Brabant*, z.j. z.p., p. 305-310.

O.I.M. Ydema, *Hoofdstukken uit de geschiedenis van het belastingrecht*, Groningen 1997, m.n. hoofdstukken 4.4 en 4.5.

Hoofdstukken 3 t/m 8 - Landenvergelijking

Adam & Brewer, *Couple Penalties and Premiums in the UK Tax and Benefit System*, Institute for Fiscal Studies, 2010.

Alison L. Booth & Jan C. van Ours, 'Job Satisfaction and Family Happiness: The Part-time Work Puzzle', Discussion paper Tilburg University, 2007.

Jaco van den Brink, *De staat achter de voordeur?! Overheidsinvloed op het gezin in internationaal perspectief*, Gouda: Guido de Brès-Stichting, 2009.

D. Draper, L. Beighton & A. Pearson, *The taxation of families 2009/2010*, Care research paper, London 2011.

Pierre Garello (red.), *Taxation in Europe 2011 – The yearly report on the evolution of European tax systems*, Institute for Research on Economic and Fiscal Issues, 2011.

Kok, Hop & Pott-Butex, *Kosten en baten van participatiebeleid*, SEO economisch onderzoek, Amsterdam, januari 2007.

Gustaf Lindencrona, 'The Abolition of Joint Taxation – the Swedish Experience', *Intertax* nr. 11 (2002).

Gustaf Lindencrona, *Unique Features in Swedish Tax Law*, Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957-2010, te vinden op: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-11.pdf>.

Mirrlees rapport, *The Taxation of Labour Earnings*, 2011. O.a. te vinden op: <http://www.ifs.org.uk/mirrleesreview/design/ch3.pdf>

Mirrlees rapport, *Reforming the Taxation of Earnings in the UK*, 2011.

Regioplan Beleidsonderzoek, *Gezinsbeleid in een internationaal kader. Een vergelijking tussen tien landen*, Amsterdam 2008.

OECD, *Public spending on family benefits*, juni 2011.

OECD, *Doing better for Families*, 2011.

OECD, *Neutrality of tax/benefit systems*, april 2011.

J.M.H.F. Teunissen, 'Vrijheid, gelijkheid en belastingen', in: Bovend'Eert e.a., *De staat van wetgeving – Opstellen aangeboden aan prof. mr. C.A.J.M. Kortmann*, Deventer: Kluwer 2009.

K.G. Tijdens, *Een wereld van verschil: arbeidsparticipatie van vrouwen 1945-2005*, oratie Erasmus Universiteit, 2006.

H. Vording, B. Goudswaard & C.L.J. Caminada, *Vijf jaar wet IB 2001*, Deventer: Kluwer 2006.

Over de Guido de Brès-Stichting

De Guido de Brès-Stichting, het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP, is de 'denktank' van de Staatskundig Gereformeerde Partij (SGP). Het instituut onderzoekt zelfstandig politieke en maatschappelijke vraagstukken ten dienste van de SGP om zo kennis en inzicht te verwerven met het oog op de voortdurende ontwikkeling van een staatkundig-gereformeerde visie op alle relevante beleidsterreinen. De resultaten van het onderzoek communiceert het instituut met politici, partijleden, SGP-stemmers en extern publiek. De Guido de Brès-Stichting is opgericht op 21 maart 1974 en statutair gevestigd te 's-Gravenhage.

Bezinning op actuele ontwikkelingen en reflectie ten aanzien van maatschappelijke en politieke veranderingen verdienen voortdurende aandacht. Ontwikkelingen en standpunten behoeven telkens kritische toetsing aan de Bijbel en aan de staatkundig-gereformeerde beginselen. Op deze manier kan de SGP een inspirerende en opbouwende bijdrage leveren aan het bestuur van ons land. Het Wetenschappelijk Instituut stimuleert bezinning, debat en opinievorming in de volle breedte van het kiezerspotentieel van de SGP en wil meer mensen op zijn activiteiten attenderen. Ook wordt het debat aangegaan met andersdenkenden. Het achterliggende doel is dat de Guido de Brès-Stichting een bijdrage levert aan het streven van de partij om meer mensen te brengen tot erkenning van het gezag van Gods Woord in politiek en samenleving.

Op de website www.wi.sgp.nl kunt u een groot aantal van de publicaties van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP raadplegen of bestellen. U kunt zich via deze website ook abonneren op het kwartaalblad *Zicht*. Verder kunt u zich aanmelden voor de gratis elektronische nieuwsbrief van het Wetenschappelijk Instituut. Dan wordt u op de hoogte gehouden van alle komende activiteiten en uitgaven.

Guido de Brès-Stichting [Wi-SGP]
Burgemeester van Reenensingel 101, 2803 PA Gouda
Telefoon 0182 696911
E-mail: wi@sgp.nl
Internet: www.wi.sgp.nl